

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 17 ja 20 luvun muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia.

Raakaa väkivaltaa esittävän kuvamateriaalin hallussapito säädettäisiin rangaistavaksi ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle säädettäisiin törkeä tekemuoto. Törkeän tekemuodon säätäminen ankaroittaisi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon rangaistuksia.

Ehdotetuilla rikoslain muutoksilla toteutetaan pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman kirjaus, jonka mukaan hallitus tiukentaa lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia ja raakaa väkivaltaa esittävää kuvamateriaalia koskevaa sääntelyä vakavien rikosten uhreina olevien lasten suojelemiseksi. Kirjauksessa todetaan tarve kriminalisoida raakaa väkivaltaa esittävien kuvien hallussapito ja säätää törkeä tekemuoto lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle. Lisäksi hallitusohjelmakirjauksen mukaan huolehditaan, että muun raa'an väkivaltamateriaalin hallussapito on kriminalisoitu ihmisten ja eläinten suojelemiseksi.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2026.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
1.1 Tausta	3
1.2 Valmistelu	3
2 Nykytila ja sen arviointi	3
2.1 Raakaa väkivaltaa esittävän kuvan hallussapito	3
2.2 Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito	5
2.3 Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskeva oikeuskäytäntö	7
2.4 Kansainväliset velvoitteet ja EU-oikeus	8
2.5 Nykytilan arviointi	11
3 Tavoitteet	13
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	13
4.1 Keskeiset ehdotukset	13
4.2 Pääasialliset vaikutukset	15
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	21
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset	21
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	22
5.2.1 Väkivaltakuvauksen hallussapito	22
5.2.2 Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito	24
6 Lausuntopalaute	27
6.1 Yleisesti lausunnoista	27
6.2 Väkivaltakuvauksen hallussapito	27
6.3 Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito	29
6.4 Muut esitetyt huomiot	31
7 Säännöskohtaiset perustelut	31
7.1 Väkivaltakuvauksen hallussapito	31
7.2 Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito ja oikeushenkilön rangaistusvastuu	35
8 Voimaantulo	37
9 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys	37
LAKIEHDOTUS	41
Laki rikoslain 17 ja 20 luvun muuttamisesta	41
LIITE	43
RINNAKKAISTEKSTI	43
Laki rikoslain 17 ja 20 luvun muuttamisesta	43

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman (Vahva ja välittävä Suomi, s. 196) mukaan hallitus tiukentaa CAM- eli Child Abuse -materiaalia koskevaa sääntelyä vakavien rikosten uhreina olevien lasten suojelemiseksi. Ohjelman mukaan väkivaltakuvauksen hallussapito kriminalisoidaan ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle säädetään törkeä tekemuoto. Lisäksi huolehditaan, että muun raa'an väkivaltamateriaalin hallussapito on kriminalisoitu ihmisten ja eläinten suojelemiseksi.

Tällä esityksellä toteutetaan hallitusohjelman kirjaus törkeän tekemuodon säätämisestä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle sekä kirjaus väkivaltakuvauksen hallussapidon kriminalisoimisesta.

1.2 Valmistelu

Hallituksen esitys on valmisteltu oikeusministeriössä virkatyönä.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Raakaa väkivaltaa esittävän kuvan hallussapito

Raakaa väkivaltaa esittävän kuvan tai kuvatallenteen hallussapito ei ole voimassa olevan rikoslain (39/1889) mukaan rangaistavaa. Ihmiseen kohdistuvassa raa'assa väkivallassa on käytännössä aina kyse henkeen ja terveyteen kohdistuvasta rikoksesta, joista säädetään rikoslain 21 luvussa. Eläimeen kohdistuva raaka väkivalta sen sijaan usein täyttää rikoslain 17 luvun 14 tai 14 a §:n mukaisen eläinsuojelurikoksen tunnusmerkistön. Raa'an väkivallan kuvaamiseen ja levittämiseen voi tulla sovellettavaksi kunnianloukkaus (RL 24:9) tai yksityiselämää loukkaava tiedon levittäminen (RL 24:8) väkivaltakuvauksen levittämisen (RL 17:17) ohella. Lisäksi voi tulla sovellettavaksi sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen (RL 17:18), jos materiaalissa esitetään raakaa väkivaltaa sukupuolisiveellisyttä loukkaavalla tavalla. Raakaa väkivaltaa esittävän kuvan tai kuvatallenteen hallussapito tai levittäminen voi täyttää myös lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon (RL 20:21) tai lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisen (RL 20:19) tai sen törkeän tekemuodon (RL 20:20) tunnusmerkistön, jos kuvassa tai kuvatallenteessa esitetään raa'an väkivallan ohella lapsi seksuaalisesti.

Raa'an väkivallan käsite sisältyy rikoslain 17 luvun 17 §:n 1 momenttiin, jonka mukaan väkivaltakuvauksen levittämisestä rangaistaan sitä, joka pitää kaupan tai vuokrattavana tai levittää tai muulla tavoin tarjoaa tai pitää saatavilla taikka siinä tarkoituksessa valmistaa tai tuo maahan elokuvia tai muita kuvaohjelmia taikka sellaisia sisältäviä tallenteita tai tiedostoja, joissa esitetään raakaa väkivaltaa.

Säännöksessä tarkoitettulla tavalla raakana voidaan esitöiden mukaan pitää muun muassa vakavanlaatuista ihmisen henkeen tai terveyteen kohdistuvaa tekoa, eläimeen kohdistuvaa väkivaltaa, sadistista pahoinpitelyä, kiduttamista tai silpomista. Esityksen raakuutta punnittaessa kuvaa on arvioitava kokonaisuutena ottaen huomioon väkivallan esittämistapa, esimerkiksi sen tarpeeton yksityiskohtaisuus sekä väkivaltakohtausten pitkittäminen ja toistaminen. (HE 6/1997 vp, s. 143) Oikeuskäytännössä säännöksen tarkoittamana raakana

väkivaltakuvauksena on pidetty videoita teloituksesta, todellisesta toisen henkilön ampumistilanteesta ja pahoinpitelystä teräseellä.

Verkossa levitetään kuva- ja videotallenteita, joissa esitetään lapsiin kohdistuvaa raakaa väkivaltaa. Keskusrikospoliisin (KRP) mukaan lasten pahoinpitelyä esittävää kuvamateriaalia tuotetaan ja levitetään kansainvälisesti jatkuvasti enemmän ja niitä käytetään myös seksuaalisiin tarkoituksiin. Tällaista raakaa, lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa sisältävää kuvamateriaalia on löytynyt lähinnä muita rikoksia selvittäessä ja tutkittaessa.

Lapsiin kohdistuvan raan väkivallan lisäksi muun muassa terrorismirikosten esiselvitysvaiheessa on löytynyt myös aikuisiin tai eläimiin kohdistuvaa raakaa väkivaltaa sisältäviä kuvia ja videoita. Tällaisia ovat esimerkiksi aikuisen teloittamista kuvaavat videot.

Viranomaisten tietoon on tullut kaikkiaan vain harvoja väkivaltakuvauksen levittämisrikoksia vuosittain. Joinain vuosina tekoja ei ole tilastoitu lainkaan. Tuomioita rikoksista on annettu vuosittain vain yksittäisiä ja syyksiluettuja rikoksia on ollut 0–1 vuodessa. On kuitenkin huomattava, että väkivaltakuvauksen levittämisrikos koskee ensisijaisesti elokuvien levittämistä kaupallisessa tarkoituksessa, ja yhden tallenteen jakaminen yhdelle henkilölle ei vielä täytä tunnusmerkistöä (HE 6/1997 vp). Toisaalta suhteellisen suuri osa väkivaltakuvauksiin liittyvistä teoista luultavasti jää tulematta viranomaisten tietoon. Vuosittaiset määrät ovat joka tapauksessa niin pieniä, että vaikka huomioidaan mahdollinen piilorikollisuus, ilmiötä ei voida levittämisen osalta pitää laajana.

Alla olevassa taulukossa on Tilastokeskuksen tilastoimat viranomaisten tietoon tulleet väkivaltakuvauksen levittämisrikokset ja käräjäoikeuksien ja hovioikeuksien ensimmäisenä oikeusasteena antamat tuomiot vuosina 2014–2023.

Vuosi	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Tietoon tulleet	1	1	1	0	2	6	13	3	2	5
Oikeudessa tuomitut	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0

(Tilastokeskus, Rikos- ja pakkokeinotilasto)

Raakaa väkivaltaa sisältävä kuvamateriaali syntyy yleensä kuvaamalla väkivaltatilannetta. Erityisesti sota- ja konfliktialueilla tuotetaan ja levitetään raakaa väkivaltaa sisältävää kuvamateriaalia tiedonvälitys- ja propagandatarkoituksessa. Tällaisen kuvamateriaalin hallussapito on joissain tilanteissa esimerkiksi mahdollista myöhempää sotarikosten tai muiden vakavien väärinkäytösten todistelutarkoitusta varten tarpeellista ja tärkeää.

Toisaalta kuvamateriaalia saatetaan valmistaa myös niin, että väkivallan ja sen kuvaamisen nimenomaisena tarkoituksena on tuottaa ihmiseen tai eläimeen kohdistuvaa hyvin raakaa väkivaltaa esittävää kuvamateriaalia. Tällaista jopa pieniin lapsiin kohdistuvaa kuolemaan johtavaa raakaa väkivaltaa esittävää kuva- ja videomateriaalia voidaan jakaa esimerkiksi erilaisissa vertaisverkoissa ja pimeän verkon yhteisöissä.

KRP:lta saatujen tietojen mukaan toistaiseksi ei ole havaittu tai tunnistettu tekoälyn tai muun teknologian avulla luotua raakaa väkivaltaa esittävää kuvamateriaalia, joka muistuttaisi erehdyttävästi todellista tilannetta kuvaavaa valokuvaa tai videota.

Älypuhelin, internetin ja sosiaalisen median käytön merkittävän lisääntymisen vuoksi kaikenlaiset väkivaltaa esittävät kuvat ja tallenteet leviävät aiempaa helpommin ja laajemmalle, myös lasten nähtäville ja käyttöön. On mahdollista, että väkivallan näkeminen lisää väkivaltaisen käyttäytymisen riskiä. Tutkimustieto ei kuitenkaan yksiselitteisesti tue yhteyttä väkivallan katsomisen ja väkivaltaisen käyttäytymisen välillä. Lisäksi vain pieni osa väkivaltaa esittävästä kuvamateriaalista sisältää raakaa luokiteltavaa väkivaltaa, joten nimenomaan raakaa väkivaltaa esittävien kuvien ja tallenteiden raastavaa tai väkivaltaista käyttäytymistä lisäävää vaikutusta on vaikea arvioida muunkinlaista väkivaltaa esittävää kuvamateriaalia koskevan tutkimuksen perusteella. Toisaalta väkivallan katselu voi joka tapauksessa kuormittaa lapsen psyykeä ja olla omiaan vaikuttamaan haitallisesti lapsen kehitykseen. Myös väkivaltakuvauksen levittämisen rangaistavuus ja kuvaohjelmien luokittelu ikärajojen mukaan perustuu siihen, että väkivalta esittävien kuvien näkeminen on haitallista lapsen kehitykselle. (HE 6/1997 vp, HE 190/2010 vp)

2.2 Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito on rangaistavaa rikoslain 20 luvun 21 §:n perusteella. Säännöksen mukaan rikoksesta rangaistaan sitä, joka joko oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa tai kuvatallennetta, jossa 19 §:ssä tarkoitetulla tavalla esitetään seksuaalisesti lasta, tai maksua vastaan tai muuten sopimalla taikka muuten tarkoituksenaan kyseiseen materiaaliin pääsyn hankkiminen, hankkii pääsyn kuvaan tai kuvatallenteeseen niin, että se on hänen käytettävissään tietokoneen tai muun teknisen laitteen välityksellä ilman laitteelle tallentumista.

Säännöksessä viitataan rikoslain 20 luvun 19 §:ään, jossa säädetään rangaistavaksi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen. Sen mukaan kiellettyä on sellaisen kuvan tai kuvatallenteen levittäminen, joka seksuaalisesti ja todellisuuspohjaisesti tai todenmukaisesti esittää lasta. Säännöksen 4 momentin mukaan lapsena pidetään kahdeksaatoista vuotta nuorempaa henkilöä sekä henkilöä, jonka ikää ei voida selvittää mutta jonka on perusteltua syytä olettaa olevan kahdeksaatoista vuotta nuorempi. Kuva tai kuvatallenne on 4 momentin mukaan todellisuuspohjainen, jos se on valmistettu tilanteesta, jossa lasta on tosiasiallisesti esitetty seksuaalisesti, ja todenmukainen, jos se erehdyttävästi muistuttaa valokuvaamalla tai muulla vastaavalla menetelmällä valmistettua kuvaa tai kuvatallennetta tilanteesta, jossa lasta on esitetty seksuaalisesti.

Vuoden 2022 seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksessa muutettiin säännöksen terminologiaa siten, että aiemmin rikoslain 17 luvun 18 §:ssä käytetyn käsitteen ”sukupuolisiveellisyyttä loukkaava kuva” sijaan käytetään käsitettä ”lasta seksuaalisesti esittävä kuva”. Terminologisella muutoksella ei kuitenkaan muutettu säännöksen soveltamisalaa (HE 13/2022 vp, s. 132–133).

Toisin kuin lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiselle, hallussapidolle ei ole säädetty törkeää tekemuotoa. Seksuaalirikossääntelyn kokonaisuudistuksen yhteydessä katsottiin, että perustunnusmerkistön mukaisesta teosta säädetty rangaistusasteikko mahdollistaa teon vahingollisuuden ja vaarallisuuden edellyttämän rangaistuksen tuomitsemisen myös vakavimmissa tapauksissa (HE 13/2022 vp, s. 78).

Viimeisen neljän vuoden aikana viranomaisten tietoon tulleiden lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitorikosten määrä on selvästi kasvanut verrattuna edellisiin vuosiin. Alla oleva taulukko kattaa Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilaston tiedot Poliisiasian tietojärjestelmään kirjatusta rikosepäilyistä, joiden nimikkeenä on ollut sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito (aiempi RL 17:19) tai lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito (RL 20:21, 1.1.2023 alkaen).

Viranomaisten tietoon tulleet rikokset 2014–2023

Vuosi	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lkm.	76	187	143	108	126	182	544	405	528	413

(Tilastokeskus, Rikos- ja pakkokeinotilasto)

Pelkästään tilastotiedoista ei voida kuitenkaan päätellä rikosten todellisen määrän lisääntyneen. Tietoon tulleiden rikosten kasvu voi johtua ainakin siitä, että tietoisuus teoista ja niiden vahingollisuudesta on lisääntynyt, verkkosivujen ylläpitäjien toimet aineiston leviämisen estämiseen ovat lisääntyneet ja lasta seksuaalisesti esittävän aineiston seulomiseen liittyvä teknologia ja toiminta on kehittynyt viime aikoina. Lisäksi poliisi kertoo tehostaneensa toimintaa lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tiedon käsittelyssä ja lisänneensä tietoverkkorikostorjunnan koulutusta (Poliisihallituksen tilinpäätös ja toimintakertomus 2020, s. 25).

Vuoden 2022 lapsiuhritutkimuksen (Mielityinen, L., Hautamäki, S., Hakala, V., Fagerlund, M. & Ellonen, N, Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:5) mukaan lasten ja nuorten seksuaaliväkivallan kokemukset ovat lisääntyneet vuodesta 2013. Lapsiuhritutkimuksessa 2 prosenttia kuudesluokkalaisista ja 3 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista raportoi, että joku oli laittanut heistä luvatta alastonkuvan internetiin. Kuudesluokkalaisista 11 prosenttia ja yhdeksäsluokkalaisista 23 prosenttia raportoi, että joku tuntematon oli pyytänyt heitä lähettämään seksikkäitä kuvia tai videoita itsestään. Erityisesti tyttöihin kohdistuva seksuaaliväkivalta vaikuttaa yleistyneen. Lisäksi tutkimuksen mukaan nuoriin kohdistuva seksuaaliväkivalta vaikuttaa ainakin osittain muuttuneen vakavammaksi, sillä seksuaaliväkivallan yhteydessä raportoidaan useammin pakottamista ja väkivaltaa kuin aiemmin (s. 114).

Ilmi tulleille ja tuomioistuinprosessiin edenneille lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitorikoksille on melko tyypillistä, että tekijä on syyllistynyt myös muihin seksuaalirikoksiin. Tuomioistuinprosessiin asti päätyy kuitenkin myös tapauksia, joissa vastaajaa ei ole syytetty mistään muusta rikoksesta. Vastaavasti kansainvälinen tutkimustieto viittaa siihen, että hallussapitorikoksiin syyllistyvät rikoksentekijät muodostavat kaksi ryhmää sen perusteella, ovatko he lisäksi syyllistyneet muihin lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin vai eivät (esim. Ly, T., Dwyer, R. G. & Fedoroff, J. P. (2018), Characteristics and treatment of internet childpornography offenders, Behavioral Sciences & The Law Vol. 6(2), s. 216–234).

Tutkimustieto viittaa myös siihen, että on yleisempää, että muuhun seksuaalirikokseen syyllistynyt henkilö päätyy pitämään hallussaan lasta seksuaalisesti esittävää materiaalia, kuin että hallussapitorikokseen syyllistynyt päätyy tekemään jonkin muun seksuaalirikoksen (Ly ym. 2018, s. 230).

Lasta seksuaalisesti esittävät kuvat syntyvät joka tapauksessa tavallisimmin tilanteissa, joissa lapsen kohdistuu seksuaaliväkivaltaa. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon kriminalisoinnin ensisijaisena tarkoituksena onkin suojella lapsia seksuaalisilta ja vahingoittavilta teoilta (HE 13/2022 vp, s. 132, HE 34/2004 vp, s. 54).

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta tuomittujen henkilöiden hallussa olleiden kuvien määrä vaihtelee huomattavasti yksittäisistä kuvista jopa tuhansiin kuviin ja videoihin. Määrän lisäksi myös kuvien sisällössä on suuria eroja riippuen esimerkiksi siitä, minkä ikäistä lasta kuvat esittävät ja esitetäänkö kuvissa pakottamista tai väkivaltaa tai erityisen nöyryyttävää kohtelua.

2.3 Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskeva oikeuskäytäntö

Vuoden 2023 alusta voimaan tulleen seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen vaikutusta soveltamiskäytäntöön ei voida vielä arvioida, joten soveltamiskäytäntöä on tarkasteltava aiemman sääntelyn voimassaollessa tehtyjen ratkaisujen perusteella.

Korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä KKO 2017:51 on otettu kantaa rangaistuksen mittaamiseen tekokokonaisuudessa, jossa yhtenä tekijälle syyksi luettuna rikoksena oli sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito. Syyksi luettuja rikoksia oli yhteensä 24. Hallussapitorikoksen vaikutusta yhteiseen rangaistukseen ei ole ratkaisussa arvioitu erikseen, mutta se lienee ollut vähäinen. Ennakkopäätöksen tietojen perusteella tekijän hallussa pitämiä kuvamateriaali ei ollut sisällöltään erityisen vakavaa.

Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuosina 2019–2023 käräjäoikeuksissa käsiteltiin vuosittain keskimäärin noin 40 rikosasiaa, joissa yhtenä syytekohtana oli lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito.

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon törkeysarvioinnin kannalta olennaisia tietoja, kuten kuvien laatua tai määrää koskevia tietoja, ei ole saatavissa Tilastokeskuksen tilastoista. Tilastokeskuksen tilastoista ei myöskään ilmene, millaisilla perusteilla lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittäminen on oikeuskäytännössä kvalifioitu törkeäksi tekemuodoksi.

Oikeusministeriössä on tehty selvitys, jossa tarkasteltiin kolmen käräjäoikeuden (Helsinki, Pirkanmaa ja Etelä-Pohjanmaa) vuosina 2019–2023 antamia tuomioita, joissa ainakin yhtenä syyksi luettuna rikoksena on ollut vuoden 2022 loppuun asti voimassa olleen lain mukainen sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito tai törkeä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen.

Aineistossa noin 60 prosentissa tapauksia, joissa lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito on ollut yhtenä syyksi luettuna rikoksena, vastaajalle on luettu syyksi myös jokin muu rikos. Tyypillisesti muu rikos on ollut seksuaalirikos, mutta se on voinut liittyä myös esimerkiksi huumausaineisiin. Yleisin muu syyksi luettu rikos on sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen.

Levittämisteko on katsottu törkeäksi etenkin silloin, kun kuva on esittänyt erityisen nuorta lasta tai lapsen erityisen nöyryyttävää kohtelua. Törkeyden kokonaisarvioinnissa merkitystä on ollut sillä, että levitettyjä tiedostoja on ollut paljon ja teko on kestänyt pitkän aikaa. Jos vain osa levitetystä materiaalista on ollut luonteeltaan erityisen vakavaa, teko on voinut kokonaisarvioinnissa tulla tuomituksi törkeänä tekemuotona. Sen sijaan rikoksen tekeminen erityisen suunnitelmallisesti tai osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa eivät ole yleisesti sovellettuja kvalifiointiperusteita.

Silloin kun syyksi ei luettu muita rikoksia kuin sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito tai lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito, yleisin seuraamus oli sakkoa. Keskimäärin tuomittiin noin 30 päiväsakkoa. Kuitenkin noin 18 prosentissa tapauksia, joissa vastaajalle luettiin syyksi pelkästään lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito, seuraamuksena tuomittiin vankeutta. Vankeus tuomittiin pääsääntöisesti ehdollisena ja vain harvoissa tapauksissa ja poikkeuksellisesta syystä ehdottomana. Vankeusrangaistuksen kestot vaihtelivat 20 päivästä kuuteen kuukauteen. Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2023 lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta tuomittujen vankeusrangaistusten mediaani koko maassa oli kaksi kuukautta.

Tarkastelluissa tuomioissa hallussapitorikoksesta tuomittu seuraamus on ollut suhteessa erityisesti hallussa pidetyn materiaalin määrään. Ratkaisuista ilmenee, että hallussa pidetyn materiaalin määrä vaihtelee huomattavasti. Noin joka toisessa tapauksessa kuvia tai videoita on pidetty hallussa vain muutamia. Noin 30 prosentissa tapauksista materiaalia on pidetty hallussa joitakin kymmeniä tai joitakin satoja kuvia tai kuvatallenteita. Noin 20 prosentissa materiaalia on kuitenkin ollut vähintään tuhat tai jopa useita kymmeniä tuhansia. Kun materiaalia on ollut näin paljon, seuraamus on ollut todennäköisemmin vankeutta.

Hallussapidettyjen kuvien ja kuvatallenteiden määrän ohella niiden laatu on huomioitu rangaistuksen mittaamisessa. Silloin kuin rangaistuksen mittaamista on tarkemmin perusteltu, on usein viitattu KRP:n ja valtakunnansyyttäjänviraston laatimaan määrittelyohjeeseen, jonka mukaan lasta esittävä seksuaalinen kuva voidaan luokitella kolmiluokkaisella asteikolla sen vakavuuden mukaan (ohjetta on päivitetty vuonna 2024 niin, että kuvamateriaali luokitellaan nykyään enää kahteen luokkaan, perusmuotoiseen ja törkeään). Esimerkiksi erityisen nuorta lasta esittävän, selvästi seksuaalista toimintaa tai erityisen nöyryyttävää kohtelua sisältävän materiaalin hallussapito on voinut johtaa ankarampaan seuraamukseen.

Kun kuvia ja kuvatallenteita ladataan tietynlaisessa vertaisverkossa, palvelin jakaa ladattavia tiedostoja samalla muille verkon käyttäjille. Ratkaisuista käy ilmi, että viime vuosien aikana on ollut melko yleistä, että lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia ladataan tällaisilta verkkopalvelimilta, jolloin tekijä tulee usein myös levittäneeksi materiaalia eteenpäin.

2.4 Kansainväliset velvoitteet ja EU-oikeus

Lasten oikeudet ja velvollisuus suojella lapsia

Useissa Suomea sitovissa kansainvälisissä sopimuksissa velvoitetaan suojelemaan lapsia seksuaaliselta, ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta ja muun ohella kriminalisoimaan lasta seksuaalisesti esittävän materiaalin hallussapito ja levittäminen.

Suomi on ratifioinut Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 60/1991) sekä sen valinnaisen lisäpöytäkirjan, joka koskee lasten myyntiä, lapsipornografiaa ja lapsiprostituutiota (YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen lisäpöytäkirja SopS 5/2016).

Yleissopimuksen 13 artiklan 1 kappaleen mukaan lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. Tämä oikeus sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia yli rajojen suullisessa, kirjallisessa, painetussa, taiteen tai missä tahansa muussa lapsen valitsemassa muodossa. Artiklan 2 kappaleen mukaan oikeuden käytölle voidaan asettaa tiettyjä rajoituksia, mutta vain sellaisia, joista säädetään laissa ja jotka ovat välttämättömiä muiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi tai kansallisen turvallisuuden, yleisen järjestyksen (ordre public), tai väestön terveyden tai moraalin suojelemiseksi. Myös sopimuksen

17 artikla koskee lasten sananvapautta. Artiklan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat joukkotiedotusvälineiden tärkeän tehtävän ja takaavat, että lapsi saa tietoa monenlaisista kansallisista ja kansainvälisistä lähteistä, erityisesti niistä, joiden toiminta tähtää hänen sosiaalisen, hengellisen ja moraalisen hyvinvointinsa sekä ruumiillisen terveytensä ja mielenterveytensä edistämiseen.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 19 artiklan 1 kappaleen mukaan sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa. Yleissopimuksen 34 artiklan mukaan sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot ryhtyvät erityisesti kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen lapsen houkuttelemisen tai pakottamisen osallistumaan laittomiin seksuaalisiin tekoihin, lasten hyväksikäytön prostituutiossa tai muussa laittomassa seksuaalisen toiminnan harjoittamisessa, lasten hyväksikäytön pornografisissa esityksissä tai aineistoissa.

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 24 artiklan 1 kappaleen mukaan lapsella on oikeus hänen hyvinvoinnilleen välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon.

Euroopan neuvoston yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan (SopS 87/2011, Lanzaroten sopimus) ja Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen (SopS 59–60/2007, Budapestin sopimus) 9 artikla edellyttävät kriminalisoimaan lapsipornografiaan liittyviä tekoja, muun muassa lasta seksuaalisesti esittävän materiaalin hallussapidon. YK:n kattavasta kansainvälisestä yleissopimuksesta tieto- ja viestintätekniikan rikollisiin tarkoituksiin käyttämisen torjumiseksi on neuvoteltu vuosina 2022–2024. Sopimuksessa on kriminalisointivelvoitteita muun muassa lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta.

Samoin lasten seksuaalista hyväksikäyttöä ja seksuaalista riistoa sekä lapsipornografian torjumista koskeva direktiivi 2011/93 velvoittaa kriminalisoimaan muun ohella lasta seksuaalisesti esittävän kuvamateriaalin hallussapidon. Direktiivin 5 artikla edellyttää säätämään vähintään yhden vuoden enimmäisrangaistuksen lasta seksuaalisesti esittävän materiaalin hallussapidosta. Direktiivin muutosehdotuksesta (COM(2024) 60 final) neuvotellaan parhaillaan (U 14/2024 vp, UJ 24/2024 vp). Muutosehdotuksessa ei ole ehdotettu sisällöllisiä muutoksia 5 artiklaan tai siinä säädettyihin rangaistuksiin.

Suomea sitovat EU-oikeudelliset ja kansainväliset velvoitteet eivät nimenomaisesti edellytä säätämään lasta seksuaalisesti esittävän materiaalin hallussapidolle törkeää tekemuotoa, korottamaan rangaistuksia tai säätämään väkivaltakuvausten hallussapitoa rangaistavaksi. Lanzaroten sopimus ja lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva direktiivi 2011/93 ja sen muutosehdotus edellyttävät kuitenkin sitä, että tietyt raskauttavat seikat voidaan huomioida kansallisen lainsäädännön mukaisesti määrättäessä rangaistusta sopimuksen ja direktiivin alaan kuuluvista lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista.

Sananvapaus

Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) 10 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella on oikeus ilmaista ja julkaista tietoja, mielipiteitä ja viestejä sekä oikeus vastaanottaa niitä. EIS 10 artiklan

2 kappaleessa on rajoituslauseke, jonka mukaan sananvapautta voidaan rajoittaa, jos rajoituksista on säädetty laissa ja jos ne ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa muun muassa epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, muiden henkilöiden maineen tai oikeuksien turvaamiseksi. EU:n perusoikeuskirjan 11 artiklassa veloitetaan vastaavasti turvaamaan sananvapaus ja 52 artiklan 1 kappaleessa on säännelty perusoikeuskirjassa turvattujen oikeuksien rajoitusedellytyksistä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) tulkintakäytännössä sananvapauden rajoittamista on tarkasteltu arvioimalla 10 artiklan 2 kappaleessa säädettyjä edellytyksiä lailla säätämisestä ja välttämättömyydestä demokraattisessa yhteiskunnassa. Välttämättömyyttä arvioidaan kokonaisuutena suhteessa siihen, onko rajoitus oikeasuhtainen hyväksyttävään päämäärään nähden ja ovatko kansalliset perustelut rajoitukselle riittäviä. Sopimusvaltioilla on sananvapauskysymyksissä myös harkintamarginaali, joka on suppeampi sananvapauden ydinalueilla yhteiskunnallisessa ja poliittisessa keskustelussa. Sen sijaan esimerkiksi uskonnollisia arvoja ja uskonnonvapautta voidaan suojata, vaikka se tarkoittaisi sananvapauden rajoittamista (esim. Otto-Preminger-Institut v. Itävalta 20.9.1994).

EIT on pitänyt sananvapautta yhtenä demokraattisen yhteiskunnan peruspilareista ja korostanut erityisesti median tehtävää jakaa vastuidensa ja velvollisuuksiensa mukaisella tavalla tietoja ja ajatuksia kaikista kysymyksistä, jotka herättävät yleistä mielenkiintoa. Tähän tehtävään liittyy läheisesti myös yleisön oikeus informaation vastaanottamiseen. (Ks. esim. Du Roy ja Maulaurie v. Ranska 3.10.2000, Ernst ym. v. Belgia 15.7.2003, Editions Plon v. Ranska 18.5.2004, Pedersen ja Baadsgaard v. Tanska 17.12.2004 sekä Tourancheau ja July v. Ranska 24.11.2005)

EIT on noudattanut tulkinnassaan sananvapauden rajoitusten osalta supistavan ja sananvapauden käyttämisen osalta laajemman tulkinnan periaatteita. Supistavan tulkinnan periaatteen mukaan sananvapauden rajoitusten tulkinnassa on lähtökohtana, että sananvapaus on pääsääntö ja rajoitus vastaavasti poikkeus. Tämän vuoksi sananvapauden rajoitusperusteita tulee tulkita ahtaasti, ja kaikkien rajoitusten välttämättömyydestä tulee olla vakuuttava näyttö.

EIT on antanut tulkintatilanteessa suuren merkityksen sille, onko kysymyksessä sananvapauden käytön ydinalue, kuten politiikka, vai reuna-alue, kuten mainonta tai pornografia. Valtiollisista tai muista yleisesti kiinnostavista asioista kertominen sekä politiikassa tai muussa julkisessa tehtävässä toimivien henkilöiden vallankäytön valvominen ja sen kriittinen tarkastelu kuuluvat sananvapauden ydinalueeseen. Tällaisen keskustelun rajoittaminen edellyttää erityisen painavat perusteet. (Ks. esim. Lingens v. Itävalta 8.7.1986, Castells v. Espanja 23.3.1992, Thorgeir Thorgeirson v. Islanti 25.6.1992, Wingrove v. Yhdistynyt kuningaskunta 25.11.1996, Societe Prisma Presse v. Ranska 1.7.2003 ja Rizos ja Daskas v. Kreikka 27.5.2004)

Se, koskeeko ilmaisu yleistä kiinnostusta herättävää aihetta, ratkaistaan harkitsemalla ilmaisun merkittävyyttä yhteiskunnalliselle keskustelulle.

Useissa EIT:n ratkaisuissa on todettu, että sananvapaus suojaa myös ilmaisuja, jotka voivat olla loukkaavia, järkyttäviä tai huolestuttavia (esim. Oberschlick v. Itävalta n:o 2 1.7.1997, Hertel v. Sveitsi 25.8.1998, Steel ja Morris v. Yhdistynyt kuningaskunta 15.12.2005 ja Mouvement raélien suisse v. Sveitsi 13.7.2012). Asia on todettu myös korkeimman oikeuden ratkaisuissa (esim. KKO 2020:68, kohta 30).

Myös Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisukäytännössä on todettu, että jäsenvaltioilla on harkintavaltaa lasten oikeuksien suojelemiseksi tarkoitetuista toimista päätettäessä ja että käsitys tarpeellisista toimista voi vaihdella jäsenvaltioittain niissä vallitsevien moraalien tai kulttuurikäsitteiden mukaisesti (Dynamic Medien 14.2.2008, kohta 44).

Perustuslakivaliokunnan mukaan lasten kehitykselle haitallinen viestintä ei yleensä liity sananvapauden keskeisimpään ytimeen eli mielipiteiden ja niiden ilmaisemisen vapauteen (PeVL 14/2000 vp, s. 21).

Raa'assa väkivallassa on sinänsä kyse lasten kehitykselle haitallisesta viestinnästä, mutta raakaa väkivaltaa esittäviä videoita ei ole tietävästi pyritty levittämään erityisesti lapsille eikä ehdotetulla kriminalisoinnilla puututa pelkästään lasten mahdollisuuksiin nähdä tai pitää hallussa väkivaltaa esittävää kuvamateriaalia. Tästä huolimatta raakaa väkivaltaa esittävän materiaalin hallussapitoa tuskin voidaan lähtökohtaisesti pitää sananvapauden keskeisimpään ytimeen kuuluvana oikeutena. Suomea sitovat eurooppalaiset ja kansainväliset velvoitteet eivät siten estä säättämistä väkivaltakuvauksen hallussapitoa rangaistavaksi, jos huolehditaan siitä, että sääntely on oikeasuhtaista. Onkin huomioitava, että raakaa väkivaltaa esittävien kuvien tai kuvatallenteiden hallussapito saattaa joissain tilanteissa olla olennaista sananvapauden ydinalueen, yhteiskunnallisen ja poliittisen keskustelun, kannalta. Esimerkiksi väkivallan kuvaaminen ja kuvamateriaalin hallussapito sodan, konfliktin tai muun yhteiskunnallisesti merkittävän asian tai tapahtuman yhteydessä saattaa olla olennaista sananvapauden ydinalueen kannalta. Tällaista väkivaltaa esittävän kuvamateriaalin hallussapitoa ei voida säätää rangaistavaksi.

2.5 Nykytilan arviointi

Väkivaltakuvauksen hallussapito

Raakaa väkivaltaa esittävän materiaalin hallussapitoa ei ole säädetty Suomessa rangaistavaksi. Tällaisten kuvien ja tallenteiden valmistaminen yleensä edellyttää raakaa väkivaltaa ihmistä tai eläintä kohtaan. Toisaalta raa'an väkivallan katseleminen saattaa lisätä väkivaltaista käyttäytymistä tai sillä saattaa olla väkivaltaa raastava vaikutus. Erityisesti on tarpeen suojella lapsia siltä, että he eivät joutuisi näkemään raakaa väkivaltaa esittäviä kuvia tai videoita. Samaan aikaan kuitenkin raakaa väkivaltaa levitetään yhä enemmän, ja erilaisten verkkosovellusten ja sosiaalisen median käytön lisääntymisen myötä kuka tahansa pääsee helposti käsiksi muun ohella raakaa väkivaltaa esittävään materiaaliin.

Väkivaltakuvauksen hallussapidon kriminalisoinnilla voitaisiin osaltaan puuttua raakaa väkivaltaa esittävän materiaalin kysyntään ja tarjontaan ja sen käyttämiseen rikollisiin päämääriin, esimerkiksi vaihdon välineenä hankittaessa lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia. Tämä olisi edelleen omiaan vaikuttamaan siihen, että materiaalia olisi vähemmän tarjolla ja sitä päätyisi vähemmän erityisesti lasten nähtäville. On myös tärkeää suojella sekä ihmisiä että eläimiä joutumasta raa'an väkivallan kohteeksi kuvamateriaalia valmistettaessa.

Ei ole aivan johdonmukaista, että lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito on rangaistavaa, mutta pieneen lapseen kohdistuvaa, edes kuolemaan johtavaa raakaa väkivaltaa esittävän kuvamateriaalin hallussapito ei ole rangaistavaa silloin, kun lasta ei kuvata millään tavalla seksuaalisesti. Raa'an väkivaltakuvauksen hallussapidon haitat eivät kuitenkaan rajoitu pelkästään lapseen kohdistuvaa väkivaltaa esittäviin kuviin ja videoihin, vaan myös aikuisiin ja eläimiin kohdistuvaa raakaa väkivaltaa esittävän kuvamateriaalin hallussapito on vastaavasti haitallista. Hallussapito on erityisen haitallista silloin, kun raakaa väkivaltaa on kohdistettu ihmiseen tai eläimeen nimenomaisesti kyseisen kuvamateriaalin tuottamiseksi, jakamiseksi tai hankkimiseksi, eikä väkivallan kuvaamisella ole alun perinkään ollut muuta tarkoitusta.

Yksi käytännössä havaittu haaste on se, että jos henkilö tuomitaan esimerkiksi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta ja hänellä on hallussaan myös raakaa väkivaltaa

esittäviä kuvataallenteita, väkivaltakuvauksia ei välttämättä voida tuomita menetetyksi. Materiaali voidaan jo nykyisten säännösten perusteella joissain tilanteissa poistaa henkilön hallusta, mutta säännös ei välttämättä sovellu aivan kaikkiin tilanteisiin.

Rikoslain 10 luvun 5 §:n mukaan muuta omaisuutta koskeva menettämisseuraamus soveltuu rikoksella tuotettuun, valmistettuun tai aikaansaatuun omaisuuteen, jonka konfiskoiminen on mahdollista muun muassa 2 momentin 2 kohdan mukaan uusien rikosten ehkäisemiseksi, kun esine on erityisen sovelias rikoksen kohteeksi tai rikolliseen käyttöön. Säännöksen esitöiden mukaan erityisesti olisi kiinnitettävä huomiota omaisuuden laatuun. Hallituksen esityksessä on todettu, että kohdan nojalla voitaisiin tuomita menetetyksi esimerkiksi 17 luvussa tarkoitettut väkivaltakuvaukset. (HE 80/2000 vp, s. 28) Menettämisseuraamuksen soveltumiseksi olisi kuitenkin osoitettava, että materiaali on rikoksella tuotettu. Väkivaltakuvauksen alkuperä on usein vaikea selvittää ja materiaalia tuotetaan pääasiassa ulkomailla, joten kaikissa tilanteissa ei voida välttämättä todeta materiaalin olevan rikoksella tuotettu. Väkivaltakuvauksen hallussapidon säätäminen rangaistavaksi tarkoittaisi myös sitä, että kuvat ja kuvataallenteet voitaisiin tuomita rikoslain 10 luvun 5 §:n 1 momentin mukaisina rikosesineinä menetetyksi. Rangaistavaksi säätäminen ei kuitenkaan voi perustua siihen, että esine tai omaisuus voitaisiin tällöin konfiskoida.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Lapsiin kohdistuu erityinen suojan tarve, mistä on kirjauksia useissa Suomea velvoittavissa perus- ja ihmisoikeusasiakirjoissa, kuten YK:n yleissopimuksessa lapsen oikeuksista (SopS 60/1991). Esimerkiksi sopimuksen 19 artikla edellyttää, että sopimusvaltiot suojelevat lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö. Vastaavasti perustuslain 12 §:n ja ihmisoikeussopimusten mukaan jokaisella on sananvapaus, johon sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä.

Väkivaltakuvauksen levittäminen on rangaistavaa rikoslain 17 luvun 17 §:n perusteella. Säännös koskee ensisijaisesti raakaa väkivaltaa esittävien elokuvien kaupallista levittämistä, mutta soveltuu myös todellista väkivaltaa kuvaaviin tallenteisiin, joita kuka tahansa voi levittää muiden nähtäväksi. Sekä levittämiserikosta koskevan oikeuskäytännön että KRP:lta saatujen tietojen perusteella yleisempää on ollut sellaisten kuvien ja videoiden levittäminen ja hallussapito, joissa esitetään todellista ihmiseen tai eläimeen kohdistuvaa väkivaltaa.

Jotta väkivaltakuvauksen hallussapito voitaisiin kriminalisoida, tulisi esitetty väkivalta rajata vain kaikkein raaimpaan. Esimerkiksi uutisissa, elokuvissa ja muissa kuvaohjelmissa esitetään jatkuvasti väkivaltaa. Tällaisen väkivaltakuvauksen hallussapitoa tai levittämistä ei ole tarpeen eikä sitä sananvapaus huomioiden voida säätää rangaistavaksi. Sen sijaan selvästi raamman kuin tiedotusvälineissä ja elokuvissa tyypillisesti esitettävää väkivaltaa esittävän materiaalin hallussapidon säätäminen rangaistavaksi olisi perusteltua.

Lisäksi on lukuisia muita tilanteita, joissa raakaakaan väkivaltaa esittävien kuvien ja kuvataallenteiden hallussapitoa ei voida sananvapauden turvaamiseksi säätää rangaistavaksi. Tällainen tilanne on esimerkiksi väkivaltakuvauksen hallussapito sodan tai muun konfliktin yhteydessä tehtyjen tekojen todistamiseksi myöhemmin tai yhteiskunnallisesti merkittävän kysymyksen dokumentoimiseksi silloin, kun materiaalia ei voida luovuttaa viranomaisen haltuun tai viranomaiset eivät voi puuttua tilanteeseen.

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito

Rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen yhteydessä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitorikoksen (RL 20:21) soveltamisalaa laajennettiin ja rangaistusta korotettiin aiempaan verrattuna. Teolle ei kuitenkaan säädetty törkeää tekemuotoa, vaikka lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä on myös törkeä tekemuoto.

Teknologian kehittyminen ja sen käytön helpottuminen ja yleistyminen vaikuttavat siihen, että lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia saattaa olla aiempaa enemmän saatavilla ja helpommin sekä tuotettavissa että tallennettavissa laitteille. Viranomaisten tietoon tulleiden ja lasten itse raportoimien lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevien rikosten määrä on kasvanut viime vuosina. Tämä ei välttämättä osoita rikosten määrän lisääntyneen. Toisaalta lapset itse kertovat seksuaaliväkivallan ylipäänsä lisääntyneen, mutta erityisen huolestuttavaa on seksuaaliväkivallan yhteydessä aiempaa useammin raportoitu pakottaminen ja väkivalta (Mielityinen ym. 2023).

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta tuomittujen henkilöiden hallussa ollut kuvamateriaalin määrä vaihtelee joka tapauksessa huomattavasti. Osalla on vain yksittäisiä tallenteita, kun toisilla niitä on satoja tai jopa tuhansia. Määrän ohella myös kuvamateriaalin sisällössä on suurta vaihtelua. Esimerkiksi erityisen nuoria lapsia tai lapseen kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa sisältävien lasta seksuaalisesti esittävien kuvien ja videoiden hallussapito täyttää voimassa olevan rikoslain mukaan hallussapitorikoksen perustunnusmerkistön, vaikka vastaavan kuvamateriaalin levittäminen voi tulla arvioitavaksi törkeänä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisenä (RL 20:20).

3 Tavoitteet

Lainmuutoksilla vahvistettaisiin useiden oikeushyvien rikosoikeudellista suojaa hallitusohjelmakirjauksen edellyttämällä tavalla. Tällaisia oikeushyviä ovat erityisesti lapsen terveys, koskemattomuus ja häiriötön kehitys. Kriminalisoimalla väkivaltakuvauksen hallussapito suojattaisiin yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Välillisesti väkivaltakuvauksen hallussapitokriminalinnoilla olisi vaikutusta myös hengen ja terveyden suojaan sekä eläinten hyvinvointiin. Uusilla hallussapitorikoksilla ja ankarampaan rangaistuskäytäntöön johtavilla lainsäädäntömuutoksilla tavoitellaan rikosten tekemistä estävää vaikutusta sekä siitä seuraavaa suojeltavien oikeushyvien tehokkaampaa suojaa. Tämä koskee niin rangaistusten yleisestävyyttä (yleinen rikoksia ennalta estävä vaikutus) kuin myös jo tuomittuun rikoksentekijään kohdistuvia uusien rikosten tekemistä estäviä vaikutuksia (erityisestävyyys).

Ehdotettujen lainmuutosten tavoitteena on vahvistaa lasta seksuaalisesti esittäviin kuviin ja väkivaltakuvauksiin liittyvää rikoslainsäädäntöä. Ehdotetuilla muutoksilla pyritään vaikuttamaan lasta seksuaalisesti esittävien kuvien ja raakaa väkivaltaa esittävien kuvien kysynnän ja tarjonnan vähentämiseen ja edelleen siihen, ettei kukaan joutuisi seksuaaliväkivallan tai raa'an väkivallan kohteeksi kuvamateriaalia valmistettaessa. Lisäksi muutoksilla pyritään siihen, että rikoksista tuomittavat rangaistukset vastaisivat nykyistä paremmin rikosten moitittavuutta ja vakavuutta.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Väkivaltakuvauksen hallussapito

Väkivaltakuvauksen hallussapito ehdotetaan säädettäväksi rangaistavaksi. Säännös kattaisi vain kaikkein raainta väkivaltaa esittävät kuvat ja kuvatallenteet. Säännös soveltuisi hallussapitoon, mutta ei pääsyn hankkimiseen kuviin tai kuvatallenteisiin. Lähtökohtana olisi siis se, että tiedon vastaanottaminen kuva- ja kuvatallenteita katselemalla olisi sallittua, mutta niiden hallussapitäminen olisi rangaistavaa.

Säännöksen tarkoituksena olisi puuttua ennen kaikkea sellaisen raakaa väkivaltaa esittävän kuvamateriaalin hallussapitoon, jonka valmistamisessa itsetarkoituksena on ollut kärsimyksen aiheuttaminen ihmiselle tai eläimelle tai raa'an väkivallan esittäminen tai kuvaaminen. Säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle ehdotetaan rajattavaksi sellaisen kuvan tai kuvatallenteen hallussapito, jota on kuvan tai kuvatallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen tai taiteellisen arvon vuoksi pidettävä hyväksyttävänä. Toiseksi sallittua olisi hallussapito silloin, kun kuvaa tai kuvatallennetta on tarkoitus käyttää todisteluun tai yleiseltä kannalta merkittävään käyttötarkoitukseen ja hallussapitoa voidaan näillä perusteilla pitää hyväksyttävänä. Lisäksi hallussapito olisi sallittua muusta näihin rinnastettavasta hyväksyttävästä syystä.

Ehdotetun säännöksen perusteella rangaistavaksi tulisi kuvien ja kuvatallenteiden hallussapito riippumatta siitä, onko hallussapitäjä itse valmistanut materiaalin vai saanut sen haltuunsa muualta. Ehdotetun kriminalisoinnin ensisijaisena suojan kohteena ei kuitenkaan ole kuvissa näkyvien ihmisten tai eläinten oikeudet tai henki ja terveys. Väkivaltakuvausta valmistettaessa tehtyjä rikoksia arvioidaan muiden rikoslain säännösten perusteella. Toiseen kohdistuvan väkivallan kuvaaminen voi jo sellaisenaan täyttää esimerkiksi kunnianloukkauksen (RL 24:9) tai törkeän kunnianloukkauksen (RL 24:10) tunnusmerkistön. Lisäksi esimerkiksi väkivallan kuvaaminen voidaan huomioida arvioitaessa rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin 7 kohdassa tarkoitettua erityisen nöyryyttävää tekotapaa rangaistuksen koventamisperusteena henkeen, terveyteen ja vapauteen kohdistuvissa rikoksissa (HE 219/2024 vp, s. 55).

Väkivaltakuvauksen hallussapidosta voitaisiin määrätä rangaistukseksi sakkoa. Sakkorangaistus on perusteltu huomioiden kriminalisoinnin sananvapautta rajoittava luonne, säännöksen poikkeuksellisuus sekä teon vahingollisuus ja vaarallisuus verrattuna esimerkiksi väkivaltakuvauksen levittämisrikokseen. Ehdotettu säännös eroaa luonteeltaan myös ankarammin rangaistavasta lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitorikoksesta, jolla suojellaan lapsen häiriötöntä kehitystä ja koskemattomuutta. Ehdotetulla väkivaltakuvauksen hallussapitorikoksella suojataan ennen kaikkea yleistä järjestystä. Lisäksi kriminalisointi on Euroopassa poikkeuksellinen, mikä muun ohella perustelee sakkorangaistuksen oikeasuhtaisuutta vankeuden sijaan. Edelleen sakkorangaistusta puoltaa perustuslakivaliokunnan pidättyväinen suhtautuminen hallussapitokriminalisointeihin sekä se, että EIT on pitänyt vankeusrangaistuksen uhkaa tietyissä tapauksissa ongelmallisena painottaen sananvapauden merkitystä demokraattisessa yhteiskunnassa.

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon törkeä tekomuoto

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle säädettäisiin törkeä tekomuoto. Ankaroittamisperusteet vastaisivat asiallisesti törkeässä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä koskevassa rikoslain 20 luvun 20 §:ssä säädetyjä ankaroittamisperusteita. Näitä ovat lapsen erityisen nuori ikä, se, että kuvassa esitetään myös lapsen kohdistuvaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi, rikoksen tekeminen erityisen suunnitelmallisesti ja rikoksen tekeminen osana rikoslain 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettua järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Lisäksi edellytettäisiin, että rikos on kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Voimassa olevan lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitorikoksen (RL 20:21) soveltamisen kannalta haasteena on, että tunnusmerkistöön lukeutuu käytännössä vakavuudeltaan hyvin eriasteisia tekoja. Teon porrastaminen perustunnusmerkistöön ja törkeään hallussapitoon viestii paremmin rikosten moitittavuudesta ja edistää soveltamiskäytännön yhtenäisyyttä.

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta säädetään rikoslaissa kahden vuoden enimmäisrangaistus. Törkeän lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon rangaistusasteikko olisi vankeutta 4 kuukaudesta 4 vuoteen. Enimmäisrangaistusta voidaan pitää rikoksen luonne huomioon ottaen suhteellisen korkeana. Esimerkiksi direktiivin 2011/93 5 artiklassa lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta edellytetään säätämään enimmäisrangaistukseksi vähintään vuosi vankeutta. Asteikko koskee johdannon 13 kohdan mukaan myös näiden rikosten vakavimpia muotoja. Direktiivin muutosehdotuksessa ei ole ehdotettu lasta seksuaalisesti esittäviin kuviin liittyvien tekojen rangaistusten korottamista (COM(2024) 60 final), U 14/2024 vp, UJ 24/2024 vp).

Vähimmäisrangaistus olisi neljä kuukautta vankeutta, kuten myös törkeää lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä koskevassa säännöksessä. Puolestaan neljän vuoden enimmäisrangaistus on perusteltu rikoslain sisäisen johdonmukaisuuden näkökulmasta. Suhteellisuusvaatimuksen mukaisesti rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen. Neljän vuoden enimmäisrangaistus olisi edelleen lievempi kuin törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisestä ja useista muista vakavammin uhrin oikeuksia tai seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavista teoista säädetty kuuden vuoden enimmäisrangaistus. Levittämis- ja hallussapitorikosten vahingollisuudessa ja vaarallisuudessa on olennainen ero, minkä vuoksi kaikkein vakavimmista hallussapitorikoksista on perusteltua säätää lievempi enimmäisrangaistus kuin vakavimmista levittämisteoista.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

Yhteiskunnalliset vaikutukset

Ehdotetuilla rikoslain muutoksilla puututtaisiin tehokkaammin viimeaikaisen teknologisen kehityksen mahdollistamaan erityisesti lapsille haitallisen kuvamateriaalin saatavuuteen. Kriminalisoimalla väkivaltakuvauksen hallussapito ja säätämällä törkeä tekemuoto lasta seksuaalisesti esittävälle kuvalle voidaan vaikuttaa myös kuvamateriaalin kysyntään, tarjontaan ja saatavuuteen ja sitä kautta mahdollisesti edelleen siihen, etteivät ihmiset ja eläimet joutuisi vakavien rikosten kohteeksi kuvamateriaalia valmistettaessa.

Ehdotetulla lainsäädännöllä edistettäisiin lasten koskemattomuutta, häiriötöntä kehitystä ja lasten oikeuksia sekä yleistä järjestystä ja turvallisuutta ehkäisemällä niihin kohdistuvien rikosten tekemistä ja säätämällä niistä ankarammat rangaistukset. Säännöksillä edistettäisiin rangaistusten oikeasuhtaisuutta ottamalla paremmin huomioon mainittujen ilmiöiden vakavuus. Esitys lisäisi siten rikosoikeusjärjestelmän oikeudenmukaisuutta ja hyväksyttävyyttä.

Korostamalla mainittuja haitallisia ilmiöitä nimenomaisilla säännöksillä rikoslaissa, säännökset selkiyttäisivät lainsäädäntöä ja edistäisivät siten lainsäädännön ennakoitavuutta ja ymmärrettävyyttä niin viranomaisten kuin kansalaistenkin keskuudessa. Samalla esitys kiinnittäisi myös osaltaan yleistä huomiota mainittujen ilmiöiden vakavuuteen ja tärkeyteen puuttua niihin aktiivisin toimenpitein. Joissain tilanteissa tulkinnanvarainen mahdollisuus soveltaa menettämisseuraamuksia koskevaa sääntelyä ja poistaa väkivaltakuvauksia rikoksesta tuomittujen laitteilta selkiytyisi. Menettämisseuraamuksen soveltaminen säännönmukaisesti

väkivaltakuvauksiin vähentäisi mahdollisuuksia myöhemmin levittää tai muulla tavalla käyttää väkivaltakuvauksia vahingollisiin tarkoituksiin.

Vaikutukset julkiseen talouteen ja viranomaisten toimintaan

Jos ehdotetun törkeän lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon rangaistusasteikoksi tulisi ehdotuksen mukaisesti vankeutta 4 kuukaudesta 4 vuoteen, muutos lisäisi jonkin verran vankeusrangaistusten täytäntöönpanokustannuksia. Jos 20–50 prosenttia rikoksista tuomittaisiin törkeinä, annettaisiin törkeästä tekemuodosta vuodessa 8–20 tuomiota. Näiden keskipituuden voidaan olettaa olevan hieman yli puolet törkeän levittämisorikoksen rangaistuksista, jolloin vankeusrangaistusten keskipituus olisi noin 8 kuukautta. Vankeusrangaistuksista ehdottomia olisi oletettavasti korkeintaan noin 20 prosenttia vuodessa eli 2–4. Tämä lisäisi vankeuskuukausia noin 30–60. Kun näistä suoritettaisiin vankilassa arviolta noin 60 prosenttia, hallussapidon törkeän tekemuodon säätämisen voidaan arvioida lisäävän vuosittain noin 15–36 kuukautta eli 1–3 vankeusvuotta. Vankipaikkojen lisäystä vastaavat Rikosseuraamuslaitoksen kustannukset olisivat noin 120 000–360 000 euroa vuodesta 2026 alkaen. Rikosprosessin kustannuksiin muutoksella ei olisi vaikutusta, koska törkeänä tuomittavat teot tutkitaan joka tapauksessa jo tällä hetkellä perustunnusmerkistön mukaisena lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitona.

Väkivaltakuvauksen hallussapidosta ehdotetaan säädettäväksi sakkorangaistus, joten sillä ei olisi vankeusrangaistuksiin liittyviä kustannusvaikutuksia. KRP:n arvion mukaan kyse ei tulisi olemaan rikosprosessissa yleisestä rikoksesta, mihin viittaa myös väkivaltakuvauksen levittämisorikosten (RL 17:17) vähäinen määrä vuosittain. Väkivaltakuvauksen hallussapito on paljastunut lähinnä muiden, vakavampien rikosten tutkimisen yhteydessä, mikä johtuu osittain siitä, että hallussapito ei ole ollut rangaistava teko. KRP:n arvion mukaan muutos lisää poliisin työmäärää lisäämällä uhrittomien sakkorikosten ja vähintäänkin esikäsittelyjen rikosepäilyjen määrää. Jatkossakin kuitenkin suuri osa väkivaltakuvauksen hallussapitorikoksista paljastunee usein muiden rikosten tutkimisen yhteydessä ja hallussapito käsitellään osana rikoskokonaisuutta. Ehdotettu uusi väkivaltakuvauksen hallussapitorikos lisännee siten jossain määrin poliisin työmäärää, mutta harvinaisena rikoksena ei kuormittane muita rikosprosessin toimijoita niin, että sillä olisi mainittavaa kustannusvaikutusta tai että se edellyttäisi lisäresursseja.

Rikosten esitutkinnassa käytettävistä pakkokeinoista säädetään pakkokeinolaissa (806/2011). Monen pakkokeinon käyttö on muiden edellytysten ohella kytketty rikoksesta säädettyyn enimmäisrangaistukseen. Kun ehdotettu säännös törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta mahdollistaisi neljän vuoden vankeusrangaistuksen, lisääntyisi jossain määrin myös pakkokeinojen käyttöala. Tämän merkitys lienee kuitenkin käytännössä vähäinen, koska suurinta osaa rikoksista tutkittaneen jatkossakin lähtökohtaisesti perustunnusmerkistön mukaisena lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitona tai osana rikoskokonaisuutta, jossa on mukana myös epäilyjä vakavammista lapseen kohdistuvista seksuaalirikoksista.

On lisäksi huomattava, että pakkokeinojen käyttämistä harkittaessa on otettava huomioon muitakin seikkoja kuin rangaistusasteikon pituus tai tuomitun rangaistuksen kesto. Näitä huomioon otettavia seikkoja ovat esimerkiksi pakkokeinolain 1 luvussa olevat pakkokeinojen käyttöä rajoittavat periaatteet. Esitutkintavaihetta koskien on huomattava, että rangaistusasteikkojen muutokset eivät vielä tee rikoksista vaikeammin selvitettäviä tai todistelun turvaamista edellyttäviä, millä on merkitystä muun muassa pakkokeinojen käytön tarpeellisuutta harkittaessa myös silloin, kun rikoksen rangaistusasteikko oikeuttaa siihen.

Vaikutukset rikollisuuteen

Rangaistusasteikko lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta. Ehdotetun törkeän tekemuodon asteikoksi ehdotetaan vankeutta 4 kuukaudesta 4 vuoteen. Törkeän tekemuodon tunnusmerkistön täyttävistä teoista ei siis voitaisi määrätä rangaistukseksi sakkoa, ja vakavimmista törkeiksi arvioitavista teoista tuomittava vankeusrangaistus tulisi lähtökohtaisesti määrätä ehdottomana. Törkeistä teoista määrättävät rangaistukset ankaroituvat siis huomattavasti nykytilaan verrattuna.

Esityksen rikollisuusvaikutusten arviointi on vaikeaa ja siihen liittyy merkittävää epävarmuutta. Rangaistustason vaikutusta rikollisuuden ennaltaehkäisyyn voidaan kuvata rangaistusjouston käsitteellä. Sillä tarkoitetaan, kuinka monta prosenttia rikoskäyttäytyminen muuttuu, jos rangaistukset ankaroituvat yhdellä prosentilla (ns. marginaalipreventio). Jos jousto olisi esimerkiksi -1, merkitsisi 33,3 prosentin korotus rangaistuksiin rikosten vähenemistä 33,3 prosentilla.

Käytännössä rikoskäyttäytyminen on kuitenkin selvästi joustamattomampaa. Rikoskäyttäytymisen muutokset ovat suhteessa selvästi pienempiä kuin rangaistusten muutokset. Rikosten rangaistusjouston suuruudesta on tutkimuskirjallisuudessa esitetty lukuisia arvioita. Eräissä katsauksissa on arvioitu, että jousto voisi olla suuruusluokaltaan -0,2...-0,4, mutta yksittäisissä tutkimuksissa on havaittu suurempiakin arvoja aina -0,7:ään asti. Toisaalta monissa tutkimuksissa päädytään selvästi pienempiin tuloksiin -0,1...-0,2. Pienimmät havaitut joustot ovat -0,05:n suuruusluokkaa. Tutkimusnäyttö on riittämätöntä tarkan arvon määrittämiseksi (esim. Chalfin, A., & McCrary, J. (2017), Criminal deterrence: A review of the literature, *Journal of Economic Literature*, 55(1), 5–48; Al Weswasi, E., Sivertsson, F., Bäckman, O., & Nilsson, A. (2022), Does sentence length affect the risk for criminal recidivism? A quasi-experimental study of three policy reforms in Sweden, *Journal of Experimental Criminology*; Barbarino, A., & Mastrobuoni, G. (2014), The incapacitation effect of incarceration: Evidence from several Italian collective pardons, *American Economic Journal: Economic Policy*, 6(1), 1–37).

Vuonna 2022 sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapidosta tuomittiin vain kolme vankeusrangaistusta, joista kaikki olivat ehdollisia. Rangaistusten keskipituus oli 1,8 kuukautta. Voidaan olettaa, että törkeän tekemuodon säätäminen lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle pidentäisi keskimääräisen vankeusrangaistuksen pituuden noin 8 kuukauteen. Rangaistusjousto koskeva tutkimus huomioiden törkeän tekemuodon säätäminen saattaa vähentää vankeuteen johtavia rikoksia joitakin prosentteja. Rangaistusjousto on kuitenkin tyypillisesti useita epävarmuustekijöitä. Lisäksi on huomattava, että lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitorikoksia käsitellään tuomioistuimissa vuosittain melko vähän, joten rangaistusjousto on tavallistakin epävarmempi työkalu rikosmäärien muutosten arvioinnissa. Rangaistusjouston laskeminen on hankalaa osittain myös siksi, että muutoksen jälkeen voi tulla tuomittavaksi ehdollista vankeutta joistain sellaisista teoista, joista on tähän mennessä tuomittu sakkorangaistus.

Tutkimustiedon mukaan lasta seksuaalisesti esittävää materiaalia verkosta etsineistä henkilöistä yli puolet haluaisi lopettaa materiaalin käyttämisen. Kuitenkin vain noin 14 prosenttia kuvamateriaalia etsivistä hakee apua lopettamiseen ja vain noin 3 prosenttia saa toivomaansa apua. Suurimpana esteenä avun hakemiselle ja saamiselle on pelko kiinnijäämisestä ja oikeudellisista seuraamuksista. (Insoll T ym. (2024), Factors Associated with Help-Seeking Among Online Child Sexual Abuse Material Offenders: Results of an Anonymous Survey on the Dark Web, 2(4)) Suomessa pelkoon ja toisaalta avun hakemisen estymiseen voi osaltaan

vaikuttaa se, että myös sellaisilla ammattilaisilla, jotka tarjoavat apua lapsista seksuaalisesti kiinnostuneille henkilöille, on lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n 3 momentin perusteella lähtökohtaisesti velvollisuus ilmoittaa lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitorikoksesta poliisille. Hallussapitorikosten rangaistusten merkittävä ankaroittaminen saattaa puolestaan lisätä rikokseen syyllistyneiden pelkoa hakeutua hoitoon. Ehdotetulla muutoksella voi siis olla myös rikollisuutta lisäävää vaikutusta, jos yhä harvempi hallussapitorikokseen syyllistynyt hakee apua rikosten tekemisen lopettamiseksi.

Lapsivaikutukset

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus velvoittaa ottamaan huomioon lapsuuden herkkänä kehitysvaiheena. Lapsia koskevista seksuaalirikossäännöksissä lähtökohtana on koskemattomuuden ja häiriöttömän kasvun ja kehityksen suojaaminen. Ehdotetulla lainsäädännöllä lasten oikeuksia suojattaisiin entistä vahvemmin. Sääntelyn ankaroittamisella osoitettaisiin myös lapsiin kohdistuvien rikosten erityistä moitittavuutta. Suomea sitovien kansainvälisen ihmisoikeussopimusten, kuten Istanbulin sopimuksen, Lanzaroten yleissopimuksen ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen sekä sen lisäpöytäkirjan keskeisiin tarkoituksiin kuuluu muun muassa lasten suojeleu seksuaaliselta väkivallalta, riistolta ja hyväksikäytöltä. Velvollisuus turvata lasten oikeudet tarjoamalla erityistä suojelua sisältyy myös perustuslakiin (6 §:n 3 momentti, ks. erit. HE 309/1993 vp s. 45, PeVL 64/2018 vp s. 2 ja PeVL 17/2016 vp s. 5).

Ehdotetun törkeän lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitorikoksen tavoitteena on lasten suojelemista edellyttävien velvoitteiden toteutumisen edistäminen. Mahdollisuudella huomioida lasta seksuaalisesti esittävien kuvien hallussapidon moitittavuuserot pyritään vaikuttamaan sekä hallussapidettyjen kuvien määrään että niiden sisältöön.

Moitittavimmista kuvista tuomittavat ankarammat rangaistukset saattaisivat vähentää jossain määrin tällaisten kuvien hallussapidettyä määrää, mikä voisi vaikuttaa myös siihen, että niitä valmistettaisiin ja jaettaisiin nykyistä vähemmän. Törkeän tekemuodon säätämällä saattaa olla vaikutusta vakavampaan ja nuorempiin lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivaltaa esittävän materiaalin kysynnän ja tarjonnan vähenemiseen. Tämä edelleen ehkäisisi lasten joutumista seksuaaliväkivallan kohteeksi. Lisäksi lasten häiriöttömän kehityksen kannalta olennaisena voidaan pitää sitä, että lapset eivät uudistuksen myötä välttämättä itse kohtaisi verkossa kaikkein moitittavimpia kuvia yhtä usein kuin nykyään.

Voimassa olevien rangaistusten ankaroittamisen vaikutuksia rikollisuuden vähenemiseen ei kuitenkaan pidä ylikorostaa. Mahdolliset vähäisetkin vaikutukset lapsiin olisivat kuitenkin myönteisiä, eikä ehdotetusta säännöksestä voida arvioida aiheutuvan kielteisiä vaikutuksia lasten edun toteutumiselle. Nuorten keskenään vapaaehtoisesti valmistamat, jakamat ja hallussapitämät seksuaaliset kuvat eivät tulisi käytännössä arvioitavaksi törkeänä rikoksena eikä muutos sitä kautta lisäisi riskiä perusteettomista lapsiin kohdistuvista rikosepäilyistä.

Myös ehdotetulla uudella säännöksellä raa'an väkivaltakuvauksen hallussapidon rangaistavuudesta voitaisiin suojella lasten häiriötöntä kehitystä. Väkivaltakuvausten hallussapidon säätäminen rangaistavaksi voi arvioidusti jonkin verran vähentää kuvien määrää verkossa. Tätä vaikutusta vahvistaisi se, että väkivaltakuvauksiin soveltuisi menettämisseuraamuksia koskeva sääntely. Väkivaltakuvaukset voitaisiin poistaa sellaisen henkilön hallusta, joka on syyllistynyt väkivaltakuvauksen hallussapitorikokseen. Vaikutus on kuitenkin hyvin rajallinen, koska väkivaltakuvausten levittäminen on jo voimassa olevan rikoslain mukaan rangaistavaa ja lapset saattavat edelleen päästä käsiksi verkossa leviäviin

raakaa väkivaltaa esittäviin kuviin ja kuvatallenteisiin ehdotetusta hallussapidon kriminalisoinnista huolimatta.

Uudella rangaistussäännöksellä voi olla myös kielteisiä vaikutuksia lasten oikeuksiin. Lapsilla on sananvapaus siinä missä aikuisillakin, joten sananvapautta rajoittava uusi rangaistussäännös merkitsisi myös lasten sananvapauden rajoittamista. Myös lapsilla voi olla oikeus tai hyväksyttävä syy pitää hallussaan järkyttävääkin kuvamateriaalia. Sananvapautteen kohdistuvia vaikutuksia käsitellään tarkemmin perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin yhteydessä. Edelleen lapset voivat joutua epäillyiksi väkivaltakuvauksen hallussapidosta. Sekä rikosvastuukärajan saavuttaneisiin että sitä nuorempiin lapsiin kohdistuvat rikosepäilyt ja mahdolliset rikosprosessit kuormittavat ennen kaikkea lasta itseään, mutta myös viranomaisia ja muuta yhteiskuntaa.

Sukupuolivaikutukset

Perustuslaissa perusoikeuksiin sisältyvää kansalaisten yhdenvertaisuusperiaatetta on vahvistettu sukupuolten tasa-arvon edistämistä koskevalla 6 §:n 4 momentin säännöksellä: ”Sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteenehdoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään.” Säännöksessä ei ole täsmennetty niitä keinoja, joilla tasa-arvo turvataan. Tarkemmat säännökset sisältyvät lähinnä tasa-arvolakiin. Naisten ja miesten välisen tasa-arvon takaaminen ja edistäminen sekä sukupuoleen perustuvan syrjinnän kielto on myös Suomessa voimassa oleviin ihmisoikeussopimuksiin, erityisesti CEDAW-sopimukseen, perustuva velvoite.

Kuten perusoikeussäännös edellyttää, naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986) 4 §:llä on vahvistettu ja konkretisoitu viranomaisen tasa-arvon edistämisvelvollisuutta täsmentämällä tasa-arvon edistämiskeinoja. Tasa-arvolain mukaan viranomaisten tulee kaikessa toiminnassaan edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Erityisesti tulee muuttaa niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumista.

Vuoden 2022 lapsiuhritutkimuksessa (Mielityinen ym. 2023, s. 116) todetaan muunsukupuoliseksi itsensä kokevilla ja tytöillä olevan selvästi enemmän perheväkivallan ja seksuaaliväkivallan kokemuksia kuin pojilla. Tutkimuksen mukaan (s. 79) pakottamista ja väkivaltaa raportoi 39 prosenttia niistä kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista lapsista ja nuorista, jotka ovat kokeneet seksuaaliväkivaltaa. Tytöistä 43 prosenttia ja pojista 21 prosenttia raportoi kokeneensa pakottamista tai väkivaltaa seksuaaliväkivallan yhteydessä. Tytöt kokevat pakottamista ja väkivaltaa seksuaaliväkivallan yhteydessä tilastollisesti merkitsevästi enemmän kuin pojat.

Törkeän tekemuodon säätämällä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle tavoitellaan ennen kaikkea lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten määrän vähentämistä. Esityksen vaikutukset kohdistuvat rikosten uhrien ja ennaltaehkäisyn osalta vahvemmin tyttöihin, jotka vaikuttavat tutkimuksen perusteella joutuvan useammin sellaisen seksuaaliväkivallan kohteeksi, jota ehdotetussa törkeää lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevassa säännöksessä tarkoitetaan. Ehdotetuilla muutoksilla voidaan tässä mielessä arvioida olevan myönteistä merkitystä sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumisen kannalta.

Perus- ja ihmisoikeusvaikutukset

Ehdotetulla uudella rangaistussäännöksellä väkivaltakuvauksen hallussapidon kriminalisoimiseksi olisi vaikutuksia erityisesti sananvapauteen. Sananvapaus on turvattu sekä perustuslaissa että useissa Suomea sitovissa ihmisoikeussopimuksissa, ja sen asema on keskeinen kansanvaltaisessa yhteiskunnassa. Sananvapauteen kuuluu oikeus vastaanottaa myös muun muassa järkyttäviä tietoja (esim. Oberschlick v. Itävalta n:o 2 1.7.1997, Hertel v. Sveitsi 25.8.1998, Steel ja Morris v. Yhdistynyt kuningaskunta 15.12.2005 ja Mouvement raëlien suisse v. Sveitsi 13.7.2012). Nyt esitettävä rangaistussäännös rajoittaisi erityisesti sananvapauteen kuuluvaa tietojen vastaanottamisen oikeutta.

Perustuslain 12.1 §:n mukaan lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia. Perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään katsonut, että esimerkiksi väkivaltakuvauksen levittämistä koskevan rangaistussäännöksen taustalla oleva lastensuojeluintressi on perustuslain 12.1 §:n nojalla hyväksyttävä peruste sananvapauden rajoittamiselle. Lisäksi perustuslakivaliokunta on katsonut, että lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon taustalla oleva suojeleuintressi, lasten suojeleminen seksuaaliselta hyväksikäytöltä, on niin painava, että se riittää perusteeksi sananvapauden rajoittamiselle. (PeVL 23/1997 vp)

Perusoikeusuudistuksen yhteydessä perustuslain 12.1 §:n katsottiin mahdollistavan kuvaohjelmien levittämisen ikärajoihin perustuvan rajoituskäytännön jatkumisen. Tuolloin katsottiin, että mahdollisuus ennakolliseen rajoittamiseen koskee ennen kaikkea ”raaistavia väkivaltakuvauksia” (HE 309/1993 vp, s. 57). Lainsäätäjä on siten antanut tällaisille väkivaltakuvauksille erityisen painoarvon tulkittaessa hyväksyttäviä perusteita sananvapauden rajoittamiselle.

Nyt ehdotettu säännös kuitenkin eroaisi perusoikeusuudistuksen yhteydessä tarkoitetuista kuvaohjelmista siten, että raa’an väkivaltakuvauksen hallussapidon rangaistavuus koskisi myös tai ennen kaikkea todenperäisiä väkivaltaa esittäviä kuvia ja tallenteita. Tällaista kuvamateriaalia saattaa syntyä esimerkiksi sota- ja konfliktitilanteissa. Teknologian kehityksen takia kuvamateriaalia tuotetaan nykyisin huomattavasti enemmän kuin vielä vuosituhannen alussa, ja materiaali myös leviää internetin välityksellä nopeasti.

Rangaistussäännös raa’an väkivaltakuvauksen hallussapidosta rajoittaisi sananvapauteen sisältyvää oikeutta vastaanottaa tietoja. Perusoikeuksien rajoitusten on täytettävä yleiset perusoikeuksien rajoitusedellytykset ollakseen hyväksyttäviä (PeVM 25/1994 vp). Säännöksen soveltamisalan rajauksilla pyritään varmistamaan, että kriminalisointi täyttäisi suhteellisuusvaatimuksen mukaiset edellytykset. Rajausten on syytä olla kattavia, jotta pelko rikosepäilyn kohteeksi joutumisesta ei muodostu esteeksi käyttää sananvapautta perusoikeutena (niin sanottu chilling effect).

Ehdotettu säännös lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon törkeästä tekemuodosta merkitsisi kyseisen rikoksen rangaistusten ankaroittamista. Nyt ehdotetun säännöksen vähimmäisrangaistus olisi vankeusrangaistus, mitä voi pitää olennaisena kiristysenä nykyilainsäädännön rangaistustasoon. Rangaistusten ankaroittamista voi pitää merkittävänä, kun otetaan huomioon, että kyse on hallussapitokriminalisoinnista, jollaisiin perustuslakivaliokunta on käytännössään suhtautunut pidättyvästi.

Ehdotetulla säännöksellä olisi toisaalta myönteisiäkin vaikutuksia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen, jos oletetaan, että rangaistustason ankaroittaminen vähentäisi lapsiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa edes jossain määrin.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Väkivaltakuvauksen hallussapito

Väkivaltakuvauksen hallussapidon kriminalisoimiseksi on harkittu vaihtoehtoa, jossa hallussapito lisättäisiin uudeksi tekotavaksi väkivaltakuvauksen levittämistä koskevaan säännökseen rikoslain 17 luvun 17 §:ään. Tällöin olisi kuitenkin hankalaa riittävällä tavalla huomioida hallussapitämis- ja levittämistekojen erilaista luonnetta. Sananvapauden turvaamiseksi ei ole välttämätöntä rajoittaa levittämissäännöksen soveltamista yhtä paljon kuin hallussapidon. Raakaa väkivaltaa esittävän kuvan tai kuvatallenteen jakaminen on selvästi vahingollisempaa ja vaarallisempaa kuin pelkkä hallussapito.

Valmistelussa on myös harkittu säännöstä, joka jättäisi lain soveltajalle laajemmin harkintavaltaa sen suhteen, millaiset kuvan tai kuvatallenteen sisältöön, teon olosuhteisiin tai tarkoitukseen liittyvät seikat voisivat vaikuttaa teon hyväksyttävyyteen. Rajoitusperusteiden mainitseminen nimenomaisesti, vaikkakaan ei tyhjentävästi, täyttää kuitenkin paremmin laillisuusperiaatteen täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimukset.

Pelkkää raakaa väkivaltaa esittävän kuvan tai kuvatallenteen katselemista esimerkiksi sosiaalisen median verkkosovelluksissa lataamatta sitä halussaan olevalle laitteelle tai palveluun ei ole tarkoitus säätää rangaistavaksi. Väkivaltaa esittävän kuvamateriaalin katselemisen rajaamiseksi pois rangaistussäännöksen soveltamisalasta myöskään pääsyn hankkimista kuvaan tai kuvatallenteeseen ei ehdoteta säädettäväksi rangaistavaksi. Rajaus on tarpeen, jotta esimerkiksi sosiaalisessa mediassa yleisten, konfliktialueilta välitettävien kuvatallenteiden katsominen ei tulisi sääntelyn piiriin.

Säännöskohtaisista perusteluista ilmenevällä tavalla hallussapidon täytyminen edellyttäisi sitä, että henkilö nimenomaisesti tallentaa kuvan tai kuvatallenteen laitteelleen tai tekee muita teknisiä toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että hän pääsee sähköisessä muodossa olevaan kuvaan ja kuvatallenteeseen halutessaan uudelleen käsiksi. Vaihtoehtona ehdotetulle sääntelymallille, jossa hallussapidon sisältöä kuvataan edellä mainituin tavoin perusteluissa, on harkittu sitä, että säännöksen sanamuotoon sisällytettäisiin nimenomainen tarkoitustahallisuutta koskeva tunnusmerkki. Henkilöllä pitäisi olla nimenomainen tarkoitus pitää kuvaa tai kuvatallennetta hallussaan. Tämä on käytännössä lähellä ehdotettua mallia. Ehdotettua ratkaisua puoltaa kuitenkin se, että tarkoitustahallisuus liitetään yleensä seurausrikoksiin, joissa tekijän tarkoituksena tulee olla tunnusmerkistön mukaisen seurauksen aiheuttaminen, eikä tarkoitustahallisuuden edellyttäminen välttämättä sovellu yhtä luontevasti hallussapitokriminalisointiin.

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito

Esityksen valmistelussa on harkittu vaihtoehtona hallussapidon törkeän tekemuodon säätämiselle sitä, että hallussapitoa ja levittämistä koskevat säännökset yhdistettäisiin. Toteuttamisvaihtoehdossa siis kumottaisiin nykyinen lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskeva säännös ja laajennettaisiin rikoslain 20 luvun 19 §:n levittämistä ja 20 §:n

törkeää levittämistä koskevat säännökset kattamaan myös hallussapito. Vaihtoehto vastaisi useiden muiden maiden sääntelyratkaisuja.

Tällainen sääntelytapa mahdollistaisi suhteellisen laajan rangaistusasteikon, jonka sisällä rangaistus voitaisiin mitata tekotapa sekä teon vahingollisuus ja vaarallisuus huomioiden. Malli ei kuitenkaan edistäisi soveltamiskäytännön ja rangaistuksen mittaamisen yhtenäisyyttä yhtä hyvin kuin ehdotettu vaihtoehto. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä on pidettävä moitittavampana kuin hallussapitämistä, minkä on syytä näkyä vakavimpien tekojen rangaistusasteikoissa. Vertailumaiden sääntelyssä tai esitöissä on yleensä mainittu erikseen, ettei hallussapitoon tulisi yleensä soveltaa rangaistusasteikon ankarimpia rangaistuksia.

Lisäksi rikoslain 20 luku on uudistettu hiljattain, eikä kokonaisuudistuksen vaikutuksia voida vielä täysimääräisesti arvioida. Tästä syystä suurempia muutostarpeita 20 luvun säännöksiin on perusteltua harkita vasta myöhemmin, kun on saatu kokemuksia uudistetun lainsäädännön soveltamisesta.

Edellä todettu huomioon ottaen esityksessä ehdotettua vaihtoehtoa voidaan pitää perustellumpana tapana toteuttaa hallitusohjelmakirjaus törkeän tekemuodon säätämisestä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

5.2.1 Väkivaltakuvauksen hallussapito

Väkivaltakuvauksen hallussapitoa ei ole säädetty rangaistavaksi muissa Pohjoismaissa, ja Euroopassakin rangaistussäännös on poikkeuksellinen. Pääsääntöisesti raakaa väkivaltaa esittävän kuvamateriaalin levittäminen on rangaistavaa, mutta hallussapito ei. Sveitsin rikoslaissa on kuitenkin säännös, joka kattaa laajasti väkivaltaa esittävään kuvamateriaaliin liittyviä tekoja, mukaan lukien väkivaltakuvausten hallussapidon. Säännöksen soveltamiskäytännöstä ei ole saatu tietoa. Ruotsin rikoslaissa on puolestaan säädetty rangaistavaksi raa'an väkivallan kuvaaminen levittämistarkoituksessa, mutta säännös ei kata muualta hankitun kuvan hallussapitoa.

Ruotsi

Väkivaltakuvauksen hallussapito ei ole Ruotsin rikoslaissa (brottsbalk) rangaistava teko. Rikoslain 16 luvun 10 c §:ssä säädetään tietyin edellytyksin rangaistavaksi raa'an väkivallan kuvaaminen ja kuvatus materiaalin levittäminen. Säännös koskee ensinnäkin seksuaalisen väkivallan ja pakottamisen kuvaamista levittämistarkoituksessa ja kuvatus materiaalin levittämistä. Lisäksi rangaistavaa on tietyin edellytyksin ihmisiin tai eläimiin kohdistuvan raa'an väkivallan kuvaaminen levittämistarkoituksessa sekä tällaisen materiaalin levittäminen.

Rikoslain 4 luvun 6 c §:n mukaan rangaistavaa on toisen yksityisyyden loukkaaminen (olaga integritetsintrång) levittämällä kuvaa esimerkiksi väkivaltarikoksen uhriksi joutuneesta henkilöstä. Säännös kattaa myös tilanteet, joissa levitetään toisesta oikeudettomasti muita yksityisyyden piiriin kuuluvia kuvia tai tietoja, esimerkiksi alastonkuvia. Esitöiden mukaan kuvan tai muun tiedon levittämisen on oltava omiaan aiheuttamaan uhrille vakavaa haittaa, jotta teko voisi olla rangaistava. Rangaistavuus edellyttää myös sitä, että kuvaa tai muuta tietoa levitetään laajemmin kuin muutamalle henkilölle. (Prop. 2016/17:222, s. 95) Esitöissä on nimenomaisesti otettu kantaa teon oikeuttamisperusteisiin kuten siihen, että levittäminen

tapahuoneena osana uutispalvelua tai muuten yleisen edun vuoksi (Prop. 2016/17:222, s. 97). Teosta on myös törkeä tekemuoto, josta säädetään 4 luvun 6 d §:ssä.

4 luvun 6 a §:ssä puolestaan säädetään salakatselun tyypillisestä rikoksesta (kränkande fotografering), jonka mukaan rangaistavaa on teknisen laitteen käyttäminen salaamaan kuvan ottamiseksi henkilöstä, joka on esimerkiksi asunnossa, wc:ssä tai pukuhuoneessa.

Norja

Norjan rikoslaki (lov om straff) ei sisällä säännöksiä väkivaltakuvauksen hallussapidosta. Rikoslain 236 §:n mukaan rangaistavaa on kuitenkin raakaa väkivaltaa sisältävän kuvamateriaalin julkaiseminen tai myyntiin tarjoaminen. Säännös koskee materiaalia, jossa raakaa väkivaltaa esitetään viihteenä sopimattomalla tavalla. Saman säännöksen mukaan rangaistavaa on myös raakaa väkivaltaa esittävän kuvamateriaalin hyödyntäminen julkisesti esimerkiksi televisiolähetyksessä.

Rikoslain 267 a §:ssä säädetään rangaistavaksi loukkaavien kuvien jakaminen. Rangaistavaa on asettaa oikeudettomasti toisen saataville kuva-, video- tai äänimateriaalia, jossa esimerkiksi esitetään väkivallan tai nöyryytyksen kohteena olevaa henkilöä. Rikoslain 267 b §:ssä säädetään rikoksen törkeästä tekemuodosta.

Norjalaisen toisen oikeusasteen (lagmannsrett) ratkaisussa LA-2023-59599 oli kysymys väkivaltarikoksista. Ratkaisussa otettiin ankaruutta lisäävänä seikkana huomioon se, että yksi tekijöistä oli kuvannut väkivallanteot, mikä osaltaan mahdollisti uhrin nöyryyttämistä todistavan kuvamateriaalin levittämisen sosiaalisen median kautta.

Tanska

Tanskan rikoslaissa (straffeloven) ei ole säännöksiä väkivaltakuvauksen hallussapidosta. Rikoslain 264 d §:ssä säädetään rangaistavaksi yksityisyyttä loukkaava kuvien tai esimerkiksi viestien levittäminen.

Saksa

Saksassa väkivaltakuvauksen levittäminen on kriminalisoitu, kun kyse ”julistamisesta tai muulla tavoin epäinhimillisestä väkivallasta” (”grausame oder sonst unmenschliche Gewalttätigkeiten”, Strafgesetzbuch 131 §). Pelkkää hallussapitoa ei kuitenkaan ole Saksassa kriminalisoitu.

Sveitsi

Sveitsin rikoslain (Schweizerisches Strafgesetzbuch) 135 §:ssä on säädetty rangaistavaksi väkivaltaisia tekoja esittäviin kuvataallenteisiin liittyviä tekoja. Säännöksen mukaan rangaistus voidaan määrätä sille, joka tuottaa, tuo maahan, varastoi, markkinoi, esittelee, tarjoaa, esittelee, asettaa saataville, hankkii tai pitää hallussaan sähköisessä muodossa ääni -, elokuva - tai videotallenteita tai muita esityksiä, joissa esitetään aikuisiin tai eläimiin kohdistuvaa äärimmäistä väkivaltaa tai alaikäisiin kohdistuvaa toistuvaa väkivaltaa ilman perusteltua kulttuurista tai tieteellistä syytä, ja teolla vakavasti loukataan ihmisarvoa. Jos esitys sisältää alaikäisiin kohdistuvaa todellisuuspohjaista väkivaltaa, teosta voidaan tuomita ankarampi rangaistus.

5.2.2 Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito

Kaikissa vertailumaissa (Ruotsi, Norja, Tanska, Saksa) on lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskeva säännös, joka kattaa hallussapidon ohella myös muita tekotapoja, esimerkiksi levittämisen ja julkaisemisen. Törkeä tekomuoto hallussapitorikokselle on vain Ruotsissa, mutta Ruotsinkin säännöksen esitoissa on todettu, että hallussapito yksistään voi olla vain harvoin törkeä rikos. Hallussapitorikoksen rangaistusasteikoissa on suurta vaihtelua eri maiden välillä.

Ruotsi

Ruotsin voimassa olevan rikoslain (brottsbalk) nk. lapsipornorikosta ('barnpornografibrott') koskeva 16 luvun 10 a § kattaa sekä hallussapitona että levittämisenä Suomessa rangaistavat lasta seksuaalisesti esittäviin kuviin liittyvät teot. Säännöksen mukaan lapsipornorikoksesta voidaan tuomita enintään kaksi vuotta vankeutta. Törkeästä tekemuodosta voidaan tuomita vankeutta vähintään yksi vuosi ja enintään kuusi vuotta. Lievästä tekemuodosta voidaan tuomita sakkorangaistus tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Törkeän tekemuodon kvalifiointiperusteita ovat Ruotsin rikoslain mukaan ainakin teon tekeminen voiton tavoittelemiseksi tai ammattimaisesti, teon tekeminen osana järjestäytyneitä rikollisuutta sekä se, että kuvia on erityisen paljon tai ne esittävät erityisen nuoria lapsia taikka lapsia, joihin kohdistuu väkivaltaa, pakottamista tai muuta erityisen häikäilemätöntä hyväksikäyttöä.

Lain valmisteluvaiheessa esitettiin hallussapitorikoksen jättämistä törkeän lapsipornografiarikossäännöksen ulkopuolelle (SOU 1997:29, Prop. 1997/98:43, s. 94). Säännös ulotettiin kuitenkin lopulta koskemaan kaikkia rikoksen tekotapoja. Lain esitoissa on mainittu, että hallussapito yksistään voi olla vain harvoin törkeä rikos (Prop. 1997/98:43, s. 95). Hallussapitoa on ylipäättään pidetty lapsipornorikoksen tekotavoista lievimpänä.

Ruotsissa on tuomittu lapsipornon hallussapidon kaikista tekemuodoista. Kun teko on arvioitu törkeäksi, merkitystä on katsottu olevan ennen kaikkea materiaalin sisällöllä. Ennen vuoden 2010 lakiuudistusta sisällöllisenä kvalifiointiperusteena oli se, että materiaalin sisältö oli erityisen häikäilemätöntä ('särskilt hänsynslös'). Lakiuudistuksessa kvalifiointiperustetta tarkennettiin.

Yhtäältä lievän ja perustunnusmerkistön mukaisen tekemuodon ja toisaalta perustunnusmerkistön ja törkeän tekemuodon väliseen rajanvetoon ei ole tarkkoja oikeusohjeita. Esitoissa on arvioitu, että noin 100 kuvaa muodostaisi jonkinlaisen rajan lievän ja perustunnusmerkistön mukaisen teon välille, kunhan materiaali ei törkeydeltään erityisesti poikkeava tavanomaisesta (SOU 2007:54, s. 290). Törkeän tekemuodon edellytyksistä esitoissa on todettu, että yhdenkään kvalifiointiperusteen ei välttämättä tarvitse täytyä, jotta teko voitaisiin katsoa törkeäksi, mutta toisaalta kvalifiointiperusteen täytyminen ei välttämättä johda siihen, että teko arvioidaan törkeäksi (SOU 2007:54, s. 292). Lainsäätäjä on siten jättänyt tuomioistuimelle melko laajan harkintavallan törkeysarvioinnissa.

Ruotsissa materiaalin sisällön erityinen häikäilemättömyys on muodostunut oikeuskäytännössä tärkeimmäksi kriteeriksi törkeysarvioinnissa. Merkitystä on toisaalta joissakin tuomioissa ollut myös materiaalin suurella määrällä.

Norja

Norjassa on kriminalisoitu lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito osana rikoslain (lov om straff) 311 §:ää, jossa säädetään muistakin tällaiseen materiaaliin liittyvistä teoista. Rangaistavaa on esimerkiksi materiaalin tuottaminen, levittäminen ja jakaminen, hallussapito, sen tarkoituksellinen etsiminen ja julkinen esittäminen.

Norjan rikoslaissa säädetään vain perusmuotoisesta tekemuodosta, eli rikoslaissa ei ole säännöksiä törkeästä tai lievistä hallussapitorikoksesta. Lain 311 §:ssä rangaistavaksi säädetystä teosta voidaan tuomita sakkorangaistus tai vankeutta enintään kolme vuotta.

Norjan tuomioistuinten lasta seksuaalisesti esittävän materiaalin hallussapitoa koskevista ratkaisuista voi tehdä suuntaa antavia päätelmiä siitä, mitkä seikat yleisesti ottaen vaikuttavat rangaistusta kiristävästi tai lieventävästi.

Ratkaisussa HR-2019-608-A vastaaja oli systemaattisesti etsinyt lasta seksuaalisesti esittävää materiaalia, tällä tavalla päässyt käsiksi ainakin 500 kuvaan ja tallentanut ainakin 38 kuvaa tietokoneelleen. Ratkaisun mukaan kuvamateriaali esitti pääasiallisesti alakoulu- tai päiväkotikäisiä lapsia. Monissa kuvissa lapsia oli esitetty alastomina seksuaalisissa tilanteissa. Korkein oikeus arvioi, että teko ei ollut törkeimmästä päästä, mutta osa materiaalista käsitti kuitenkin ”hyvin karkeita kuvia” (svært grove bilder). Vastajalle määrättiin rikoslain 311 §:n mukaisesta teosta kuusi kuukautta vankeutta. Yhdessä muiden hänelle syyksi luettujen tekojen kanssa rangaistukseksi mitattiin kuusi vuotta ja kuusi kuukautta vankeutta.

Vuonna 2015 Norjan korkein oikeus käsitteli kahta samanlaista tapausta (HR-2015-01360-A ja HR-2015-01361-A), joissa vastaajat olivat tarkoituksetta päässeet käsiksi lasta seksuaalisesti esittävään materiaaliin ja ladanneet tällaista materiaalia tietokoneelleen. Kummassakin tapauksessa lataukset oli tehty järjestelmässä, joka samalla jakoi ladattuja tiedostoja muille järjestelmän käyttäjille, mutta vastaajat olivat poistaneet materiaalin pian lataamisen jälkeen.

Korkein oikeus totesi toisen ratkaisun yhteydessä, että hallussapitorikoksen rangaistuksen mittaamisessa pitäisi huomioida muun muassa materiaalin määrä, sisällöllinen raakuus, materiaalilla näkyvien lasten ikä, hallussapidon kesto sekä mahdollinen materiaalin jakaminen eteenpäin. Kummassakin tapauksessa korkein oikeus huomioi lieventävänä seikkana rangaistuksen mittaamisessa sen, että vastaaja ei ollut tarkoituksellisesti etsinyt juuri lasta seksuaalisesti esittävää materiaalia, ja hän oli poistanut tällaisen materiaalin melko pian sen ladattuaan.

Ratkaisussa HR-2016-2357-A korkein oikeus arvioi tapausta, jossa vastaaja oli etsinyt ja pitänyt hallussaan lasta seksuaalisesti esittävää materiaalia jatkuvasti 17 vuoden aikana. Vastaaja oli etsinyt tuhansia kuvia ja levittänyt eteenpäin satoja linkkejä materiaaliin. Ratkaisun mukaan materiaali oli esittänyt jopa hyvin nuoria lapsia erilaisissa seksuaalisissa tilanteissa, ja materiaali oli osittain raakaa. Vastaaja oli myös houkutellut internet-foorumeilla muita henkilöitä luomaan ja jakamaan lisää materiaalia. Myös tässä ratkaisussa korkein oikeus totesi, että hallussapitorikoksen rangaistuksen mittaamisessa pitäisi huomioida muun muassa materiaalin määrä, sisällöllinen raakuus, materiaalilla näkyvien lasten ikä, hallussapidon kesto sekä mahdollinen materiaalin jakaminen eteenpäin. Rangaistuksen mittaamisessa kiinnitettiin huomiota ensinnäkin siihen, että teko oli tapahtunut hyvin pitkällä aikavälillä. Lisäksi merkitystä katsottiin olevan vastaajan erityisen aktiivisella ja suunnitelmallisella suhtautumisella tekoon, mikä ilmeni muun muassa hänen toiminnastaan internet-foorumeilla.

Tanska

Tanskan rikoslain (straffeloven) 235 §:n 2 momentissa säädetään rangaistavaksi pornografisen, alle 18-vuotiasta esittävän materiaalin hallussapito ja julkaiseminen. Sanotun lainkohdan 1 momentissa säädetään rangaistavaksi tällaisen materiaalin levittäminen. Tanskassa ei ole säädetty pornografisen lasta esittävän materiaalin hallussapidolle törkeää tai lievää tekemuotoa. Hallussapitorikoksesta voidaan määrätä sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi. Sen sijaan levittämisoriksesta voidaan tuomita ankarampi rangaistus erityisen raskauttavien olosuhteiden vallitessa. Olosuhteissa korostuu ennen kaikkea lapselle teosta aiheutuva vaara ja haitta.

Alun perin rangaistavaa oli ainoastaan vakavimpien lapsipornografian muotojen hallussapito, mutta vuoden 2002 lainmuutoksella säännös ulotettiin koskemaan kaikkia lapsipornografian muotoja. Samalla hallussapitorikoksen maksimirangaistusta kiristettiin kuudesta kuukaudesta yhteen vuoteen. 235 §:ään haluttiin toisaalta lisätä 3 momentti, jonka nojalla materiaalin hallussapito ei ole rangaistavaa, jos se esittää yli 15-vuotiasta henkilöä ja hallussapito tapahtuu hänen suostumuksellaan.

Tanskan korkein oikeus on arvioinut hallussapitorikoksen rangaistuksen määräämiseen vaikuttavia tekijöitä ratkaisussa 18/2016 (7.9.2016). Vastaajan katsottiin syyllistyneen sekä lasta esittävän pornografisen materiaalin hallussapitoon että sen levittämiseen. Vastaajalla oli ollut hallussaan 75 kuvaa ja 7 videota. Osa materiaalista oli erityisen karkeaa ja esitti esimerkiksi hyvin nuoria lapsia. Korkein oikeus katsoi, että rangaistuksen määräämisessä on otettava huomioon hallussa pidetyn materiaalin määrä ja vakavuus sekä se, onko materiaalia hallussapidon lisäksi jaettu eteenpäin ja miten suurissa määrin.

Saksa

Saksan rikoslain (Strafgesetzbuch) 184 b §:ssä säädetään rangaistavaksi alle 14-vuotiasta lasta esittävän pornografisen materiaalin levittäminen, hankkiminen ja hallussapito. Rikoslain 184 c § sisältää vastaavan säännöksen, jossa säädetään rangaistavaksi yli 14-vuotiasta mutta alle 18-vuotiasta nuorta esittävään pornografiseen materiaaliin liittyvät teot. Alle 14-vuotiasta koskevasta rikoksesta tuomitaan rikoslain nojalla ankarampi rangaistus kuin vanhempaa lasta koskevasta rikoksesta.

Saksassa ei ole säännöksiä kummankaan rikoksen lievästä tai törkeästä tekemuodosta. Materiaalin levittämisen ja jakamisen osalta sekä 184b § että 184 c § sisältävät momentin, jonka mukaan teosta on tuomittava ankarampi rangaistus, jos se on tehty ammattimaisesti tai osana jengirikollisuutta.

Keväällä 2024 Saksassa hyväksyttiin lainmuutos, jonka myötä 184 b §:n mukaisia vähimmäisrangaistuksia lievennettiin. Syyt olivat käytännöllisiä ja liittyivät saksalaiseen rikosprosessiin. (Ks. Gesetzentwurf der Bundesregierung 20/10540) Aiemmin lapsipornografisen materiaalin levittämisestä, hankkimisesta ja hallussapidosta oli tuomittava vähintään vuoden vankeusrangaistus. Jatkossa levittämisestä voidaan tuomita vähintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus ja hankkimisesta ja hallussapidosta vähintään kolmen kuukauden vankeusrangaistus. Muutos mahdollistaa sen, että rikosasia voidaan ratkaista rangaistusmääräysmenettelyssä tai prosessi voidaan päättää perusteilla, joilla se ei olisi mahdollista aiemman lain mukaisilla vähimmäisrangaistuksilla.

Aiemmat rangaistusasteikot olivat tulleet voimaan vuonna 2021, ja vuoden 2024 lainmuutoksella palattiin vuoden 2021 lakia edeltäviin vähimmäisrangaistuksiin. Sen sijaan enimmäisrangaistuksia ei muutettu vuonna 2024. Uutta muutosta on perusteltu esimerkiksi sillä, että vähintään yhden vuoden vankeusrangaistus oli osoittautunut joissakin tapauksissa

epäsuhtaiseksi teon vakavuuteen ja tekijän syyllisyyteen nähden. Näin on ollut esimerkiksi silloin, jos vastaaja on saanut materiaalia haltuunsa tahattomasti tai pyrkinyt varoittamaan muita materiaalin leviämisestä.

6 Lausuntopalaute

6.1 Yleisesti lausunnoista

Oikeusministeriö pyysi esityksestä lausuntoa 45 taholta, mutta näiden tahojen lisäksi muillakin oli mahdollisuus antaa lausunto lausuntopalvelu.fi -sivustolla. Lausunnon antamisaika oli 20.2.–3.4.2025. Lausuntoja annettiin yhteensä 29, joista yksityishenkilöiden lausuntoja oli yksi.

Lausunnoissa näkemykset ehdotettujen lainsäädäntömuutosten tarpeellisuudesta jakautuivat. Yleisellä tasolla suuri osa lausunnonantajista kannatti tai ei nimenomaisesti vastustanut ehdotuksia. Osa lausujista kyseenalaisti ehdotettujen säännösten tarpeellisuuden ja välttämättömyyden ja toisaalta osa esitti tarpeen laajentaa kriminalisointien soveltamisalaa.

Ehdotettaviin säännöksiin ei lausuntopalauteessa katsottu liittyvän merkittäviä ongelmia perustuslainmukaisuuden tai perusoikeuksien toteutumisen kannalta. Joissakin lausunnoissa nähtiin kuitenkin tarve kiinnittää enemmän huomiota tiettyihin sananvapauteen sekä tieteen, taiteen ja opetuksen vapauteen liittyviin kysymyksiin. Lisäksi lausuntopalauteessa esitettiin joitain huomioita laillisuusperiaatteen edellyttämästä rangaistussäännösten täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta. Perustuslakivaliokunnan lausunnon pyytämistä pidettiin tarpeellisena ja kehoitettiin vielä tarkentamaan niitä kysymyksiä, joihin perustuslakivaliokunnan olisi suotavaa ottaa kantaa.

Suuri osa annetusta lausuntopalauteesta koski tarvetta täsmentää esityksen perusteluja. Esityksen jatkovalmistelussa on tehty pääasiassa selventäviä muutoksia esityksen perusteluihin. Sen sijaan ehdotettujen säännösten perusratkaisuihin ei nähty tarpeelliseksi tehdä muutoksia lausuntopalauteen pohjalta.

Seuraavassa tuodaan esiin tiivistetysti keskeinen lausuntopalaute ja sen perusteella tehdyt muutokset esityksen jatkovalmistelussa. Lausunnoista on julkaistu 16.5.2025 lausuntotiivistelmä (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:24). Alkuperäiset lausunnot ovat kokonaisuudessaan saatavissa valtioneuvoston hankerekisteristä osoitteesta: <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM092:00/2023>

6.2 Väkivaltakuvauksen hallussapito

Lähes kaikki vastaajat ilmaisivat pitävänsä väkivaltakuvauksen hallussapidon kriminalisointia perusteltuna. Joissain lausunnoissa kuitenkin kehoitettiin vielä jatkovalmistelussa tarkastelemaan sitä, onko kriminalisoinnille osoitettavissa painava yhteiskunnallinen tarve ja olisiko lakiehdotuksen tavoite saavutettavissa jollain muulla tavalla kuin kriminalisoinnilla. Kriminalisointiperiaatteisiin liittyvän kritiikin lisäksi korostettiin ehdotuksen sananvapautta rajoittavaa luonnetta sekä perustuslakivaliokunnan pidättäväistä suhtautumista hallussapitokriminalisointeihin ja hallussapitokriminalisointien rikosoikeussystemaattisia haasteita, jotka korostavat painavan yhteiskunnallisen tarpeen perustelemisen tärkeyttä.

Jatkovalmistelun aikana on täsmennetty kriminalisointiperiaatteisiin ja kriminalisoinnille vaihtoehtoisiin keinoihin liittyvää arviointia. Hallussapitokriminalisointien poikkeuksellisuus ja sananvapausnäkökohdat on huomioitu ehdotetussa säännöksessä ennen kaikkea rajoittamalla

säännöksen soveltamisala vain välttämättömpään, mutta myös niin, että ehdotettu rangaistusasteikko on oikeasuhtainen tekoon nähden.

Useat lausunnonantajat pitivät ehdotetun säännöksen perusteluissa esitettyä raa'an väkivallan käsitettä liian epäselvänä. Lisäksi joissain lausunnoissa esitettiin, että ei ole välttämättä perusteltua jättää hallussapidon käsitteen ulkopuolelle pääsyn hankkimista materiaaliin. Samoin kyseenalaistettiin se, että ehdotetussa säännöksessä ei viitata rikoslain 20 luvun 19 §:n 4 momentissa tarkoitetulla tavalla todellisuuspohjaisiin ja todenmukaisiin kuviin tai tallenteisiin.

Esityksen jatkovalmistelussa raa'an väkivallan käsitettä koskevia säännöskohtaisia perusteluja on jonkin verran tarkennettu. Raa'an väkivaltakuvausten tunnusmerkkien täytyminen perustuu kuitenkin aina kokonaisuutena, jossa on arvioitava sekä esitettävän väkivallan raakuutta että esittämistapaa kokonaisuutena.

Sananvapautta koskevien näkökohtien ja kriminalisointiperiaatteiden perusteella tehdyn perusratkaisun mukaan ehdotetussa säännöksessä tarkoitettu hallussapito edellyttää, että henkilö nimenomaisesti tallentaa kuvan tai kuvatallenteen laitteelleen tai tekee muita teknisiä toimenpiteitä sen varmistamiseksi, että hän pääsee sähköisessä muodossa olevaan kuvaan ja kuvatallenteeseen halutessaan uudelleen käsiksi.

Ehdotetussa säännöksessä ei ole edellytystä siitä, että väkivaltakuvausten tulee olla todellisuuspohjaisia ja todenmukaisia. Sen sijaan esityksen perusteluissa on tuotu esiin se, että rangaistava hallussapito koskee vain sellaisia kuvia ja tallenteita, jotka on tuotettu kuvaamalla todellista väkivaltatilannetta ja sellaisia kuvia ja tallenteita, joita ei voida varmuudella erottaa esimerkiksi valokuvaamalla tuotetuista kuvista tai videoista. Valmistelun aikana on todettu, että todellisuuspohjaisten ja todenmukaisten kuvien määritelmä ei sovellu ehdotettuun väkivaltakuvausten hallussapitorikokseen ennen kaikkea siksi, että todellisuuspohjaiset kuvat voivat olla muun ohella esimerkiksi sellaisia piirroksia tai maalauksia, jotka on tehty todellisen väkivaltatilanteen pohjalta. Esityksen jatkovalmistelussa on todettu tarpeelliseksi pitää väkivaltakuvausten käsite suppeampana kuin mitä todellisuuspohjaisten ja todenmukaisten kuvien käsite muissa rikoslain säännöksissä kattaa.

Yhdessä lausunnossa esitettiin, että lainsäätäjän tulisi kriminalisoida myös sellaisen materiaalin hallussapito ja levittäminen, jossa lapsiin kohdistetaan lievempää väkivaltaa.

Jatkovalmistelussa on todettu, että tällainen ehdotetun säännöksen soveltamisalan laajentaminen ei olisi perusteltua huomioiden sananvapaus sekä suhteellisuus- ja välttämättömyysperiaatteet. Sellaisen kuvamateriaalin hallussapito, jossa esitetään lapsiin kohdistuvaa lievempää väkivaltaa, saattaa kuitenkin täyttää joidenkin muiden rikosten tunnusmerkistöjä. Lisäksi väkivallan kuvaaminen voi vaikuttaa rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 momentin 7 kohdassa tarkoitetun rangaistuksen koventamisperusteen täyttymistä arvioitaessa (HE 219/2024 vp, s. 55).

Useat lausunnonantajat katsoivat, että sananvapauskysymyksiä on yleisesti arvioitu luonnoksessa hyvin. Joissain lausunnoissa kuitenkin kiinnitettiin huomiota siihen, että tietyt ehdotetun säännöksen käsitteet ovat tulkinnanvaraisia, mikä lausunnonantajien mukaan saattaa haitata sananvapauden toteutumista. Erityisesti ehdotetun pykälän 2 momentin mukaisen ilmeisen taiteellisen arvon arviointia pidettiin haastavana. Rajanveto saattaa olla hankalaa esimerkiksi väkivaltaisten elokuvien ja provokatiivisten taideteosten kohdalla. Rajoitusperusteiden soveltumista pidettiin joissain muissakin lausunnonantajien esittämissä esimerkkitalanteissa jossain määrin epäselvänä. Lisäksi yksi lausunnonantaja toi esiin tarpeen täsmentää ehdotuksen perusteluja niin, että esimerkiksi kansainvälisesti sodan tai muun

konfliktin yhteydessä tai yhteiskunnallisesti merkittävän kysymyksen dokumentoinnin tarkoituksessa tehtävä hallussapito vieläkin selkeämmin rajautuisi pois kriminalisoinnin piiristä silloinkin, kun esimerkiksi toisen valtion viranomainen ei eri syistä voi puuttua tilanteeseen.

On huomattava, että ilmeisen taiteellisen arvon käsitettä on käytetty myös rikoslain 17 luvun 17 §:ssä ja 20 luvun 19 §:ssä rajoittamaan sananvapauteen ja taiteen vapauteen liittyvien rikoslain säännösten soveltamisalaa. Esityksen jatkovalmistelussa on todettu, että vaikka ilmeisen taiteellisen arvon käsite voikin joissain soveltamistilanteissa aiheuttaa tulkintakysymyksiä, käsite on rikoslaissa suhteellisen vakiintunut. Käsitteen käyttäminen ehdotetussa säännöksessä on johdonmukaista suhteessa muuhun rikoslain sääntelyyn.

Palautteen perusteella säännöksen soveltamisalaa koskevia perusteluja on täsmennetty joiltain osin. Käsitteiden ja rajoitusperusteiden tulkinnanvaraisuudelta ei voida kokonaan välttää. Tässä yhteydessä on huomioitava, että ehdotetun 17 luvun 17 a §:n 2 momentin tarkoitus on rajoittaa rangaistavuuden ulkopuolelle sellaiset erityyppiset tilanteet, joissa väkivaltakuvauksen hallussapito voi olla hyväksyttävää. Laillisuusperiaatteen näkökulmasta rangaistavuutta rajaavien perusteiden tietyn tasoinen tulkinnanvaraisuus on hyväksyttävissä. Kaikkia tilanteita, joissa väkivaltakuvauksen hallussapito voi olla säännöksen tarkoittamalla tavalla hyväksyttävää, ei voida määritellä tarkasti ennalta. Ei voida myöskään määrittää täsmällisesti esimerkiksi sitä, mikä on kohtuullinen aika haltuun saadun materiaalin ilmoittamiseksi tai luovuttamiseksi viranomaisille todistelutarkoitusta varten.

Useassa lausunnossa otettiin kantaa ehdotettuun väkivaltakuvauksen hallussapidon rangaistusasteikkoon. Osa lausunnonantajista oli sitä mieltä, että rangaistusasteikon tulisi olla yhtenäinen lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevan säännöksen kanssa. Toisaalta osa piti ehdotettua asteikkoa perusteltuna ja suhteellisuusperiaatteen mukaisena.

Jatkovalmistelussa oikeasuhtaisena rangaistuksena on pidetty sakkoa huomioiden erityisesti kriminalisoinnin poikkeuksellisuus, sananvapautta rajoittava luonne sekä teon vahingollisuus ja vaarallisuus. Ehdotettu säännös poikkeaa lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevasta säännöksestä usealla tavalla, mikä on huomioitava rangaistusasteikoissa ja niiden keskinäisessä suhteellisuudessa. Kyseisillä säännöksillä suojeltavat oikeushyvät ovat erilaiset, eikä väkivaltakuvauksen hallussapitorikos kata pelkästään lapsiin kohdistuvaa raakaa väkivaltaa esittävää kuvamateriaalia. Jatkovalmistelussa perusteluja ehdotetulle rangaistusasteikolle on täydennetty.

Rangaistusasteikkoa on lausuntopalautteessa kehoitettu tarkastelemaan myös siitä näkökulmasta, että vankeusrangaistus mahdollistaisi tiettyjen pakkokeinojen käyttämisen rikosten tutkinnassa. On kuitenkin huomioitava, että mahdollisuus käyttää pakkokeinoja ei ole riittävä perustelu kriminalisoinnille tai vankeusrangaistuksen säätämiseksi.

6.3 Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito

Lähes kaikissa lausunnoissa todettiin ehdotuksen törkeän tekemuodon säätämisestä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle olevan kannatettava, mutta ehdotusta myös kritisoitiin. Kriittisissä lausunnoissa esitettiin epäilyjä mahdollisuuksista vähentää rikollisuutta rangaistuksia koventamalla. Lausuntopalautteen mukaan säännöstä tulisi perustella vahvemmin suhteellisuus- ja välttämättömyysperiaatteiden kannalta. Tätä tarvetta korostaa muidenkin lausunnonantajien esiin tuomalla tavalla se, että rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen yhteydessä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon törkeä tekemuoto nimenomaisesti päätettiin jättää säätämättä. Joissain lausunnoissa ehdotettua muutosta pidettiin liian aikaisena

suhteessa kokonaisuudistukseen ja muutokseen nähtiin liittyvän epätarkoituksenmukainen sääntelyn pirstaloitumisen riski.

Jatkovalmistelussa on todettu, että lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevaan tunnusmerkistöön lukeutuu käytännössä vakavuudeltaan hyvin eriasteisia tekoja. Teon porrastaminen perustunnusmerkistöön ja törkeään hallussapitoon edistää soveltamiskäytännön yhtenäisyyttä. Ehdotuksella toteutetaan hallitusohjelmakirjaus vakavien rikosten uhreina olevien lasten suojelemisesta. Ehdotuksen oikeasuhtaisuutta ja välttämättömyyttä korostaa se, että tutkimusten mukaan lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta on ylipäänsä lisääntynyt ja seksuaaliväkivallan yhteydessä on raportoitu aiempaa useammin tapahtuneen pakottamista ja fyysistä väkivaltaa. Ehdotetulla muutoksella ilmaistaan selkeämmin rikosten moitittavuus ja vakavuus.

Ehdotettuja ankaroittamisperusteita pidettiin pääsääntöisesti perusteltuina ja johdonmukaisina suhteessa törkeän levittämisrikoksen ankaroittamisperusteisiin. Joissain lausunnoissa kiinnitettiin huomiota siihen, että ankaroittamisperusteet kuvassa esiintyvän lapsen erityisen nuoresta iästä ja lapsen kohtelusta erityisen nöyryyttävästi ovat liian epäselviä. Osa lausunnonantajista totesi, että materiaalin suuri määrä tulisi olla säännöksessä ankaroittamisperusteena.

Säännökseen ehdotettuja ankaroittamisperusteita vastaavat seikat ovat olleet jo pitkään törkeää lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä koskevan säännöksen ankaroittamisperusteina. Niiden soveltamisalaa ei määritely tai täsmennetty sisällöllisesti seksuaalirikossäännösten kokonaisuudistuksen yhteydessä eikä niitä pidetty ongelmallisina. Nyt ehdotettu törkeä hallussapitorikos on luonteeltaan erilainen kuin levittämisrikos, mikä on huomioitu säännöskohtaisissa perusteluissa. Kuitenkin niiltä osin kuin ankaroittamisperusteita voidaan soveltaa samalla tavalla kuin törkeän levittämisrikoksen vastaavia perusteita ja niissä käytettyjä käsitteitä, jatkovalmistelussa ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena puuttua jo vakiintuneeseen tulkinta- ja soveltamiskäytäntöön. Tällaisia käsitteitä ovat ainakin lapsen erityisen nuori ikä ja erityisen nöyryyttävä kohtelu. Toisaalta tarkkoja ikärajoja ei ole tarkoituksenmukaista määritellä senkään vuoksi, että usein kuvissa esiintyvien lasten henkilöllisyys ei ole tiedossa eikä kuvien perusteella voida määritellä lapsen ikää tarkasti.

Materiaalin erityisen suuri määrä on puolestaan mahdollista huomioida osana teon suunnitelmallisuutta koskevaa ankaroittamisperustetta säännöskohtaisista perusteluista ilmenevällä tavalla.

Lausunnonantajien näkemykset ehdotetusta rangaistusasteikosta jakautuivat. Osa lausunnonantajista piti ehdotettua asteikkoa oikeasuhtaisena. Toisaalta osa lausunnonantajista piti rangaistusasteikkoa suhteettoman ankarana huomioiden hallussapitorikosten poikkeuksellinen luonne ja hiljattain 20 luvun kokonaisuudistuksessa tehdyt ratkaisut. Lisäksi joissain lausunnoissa esitettiin kriittisiä huomioita ehdotetun rangaistusasteikon johdonmukaisuudesta suhteessa lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon perustunnusmerkistön mukaisen teon ja toisaalta levittämisrikoksen törkeän tekemuodon rangaistusasteikkoihin.

Esityksessä on perusteltu tarve säätää selvästi ankarammat rangaistukset kaikkein moitittavimmista ja vahingollisimmista hallussapitoteoista. Ehdotettu asteikko vastaa tähän tarpeeseen, mutta enimmäisrangaistus on kuitenkin selvästi lievempi kuin esimerkiksi törkeässä levittämisrikoksessa. Ehdotettua asteikkoa voidaan pitää oikeasuhtaisena.

Nykyisten lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisen rangaistusasteikot on tarkistettu rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen yhteydessä. Tuolloin ei pidetty tarkoituksenmukaisena säätää hallussapitorikokselle törkeää tekemuotoa, vaan perustunnusmerkistön mukaista hallussapitorikosta ja sen asteikkoa pidettiin riittävänä kattamaan myös kaikkein vakavimmat teot. Tämän esityksen yhteydessä ei ole tarkoitus muuttaa vastikään uudistettuja säännöksiä. Esityksessä pyritään sen sijaan määrittämään törkeälle hallussapitorikokselle rangaistusasteikko, joka on välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden vaatimusten mukainen huomioiden erityisesti hallussapitokriminalisointien ja niitä koskevien törkeiden tekemuotojen poikkeuksellisuus.

6.4 Muut esitetyt huomiot

Usea lausunnonantaja kehotti kiinnittämään jatkovalmistelussa huomiota ehdotettuihin säännöksiin liittyviin lainkonkurrenssikysymyksiin. Lausunnonantajat havaitsivat konkurrenssiongelmia erityisesti väkivaltakuvauksen hallussapidon ja törkeän lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon välillä silloin, kun ankaroittamisperusteena arvioidaan lapsen kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa. Lisäksi lausuntopalautteessa kiinnitettiin huomiota konkurrenssikysymykseen hallussapito- ja levittämisorikosten suhteen.

Lähtökohtaisesti lainkonkurrenssikysymyksiä arvioidaan rikosten yhtymistä koskevan vakiintuneen käytännön mukaisesti. Lausuntopalautteen perusteella on kuitenkin katsottu aiheelliseksi täsmentää perustelua lainkonkurrenssitilanteista.

Lausunnonantajat esittivät myös joitain huomioita esitysluonnoksen vaikutusten arvioinnista. Lausunnoissa todettiin muun muassa, että Rikosseuraamuslaitokselle aiheutuvat kustannukset ovat arvioitua suuremmat.

Jatkovalmistelussa on tehty joitain lisäyksiä vaikutustenarviointiin ja korjattu arviota Rikosseuraamuslaitokselle ehdotettujen säännösten vuoksi aiheutuvista kustannuksista.

Muutamassa lausunnossa ehdotettiin, että lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä koskevaan rikoslain 20 luvun 19 §:ään lisättäisiin tekotavaksi esittäminen vastaavasti kuin aikuisia koskevassa seksuaalisen kuvan levittämisorikoksessa on säädetty (RL 20:7).

Jatkovalmistelussa on todettu, että tämän ehdotuksen yhteydessä ei ole mahdollista tehdä muitakin säännöksiä kattavaa tarkastelua. Nyt ehdotettavat muutokset koskevat vain kahta uutta rikoslakiin ehdotettavaa säännöstä ja niiden edellyttämää muutosta oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaan 20 luvun 25 §:ään.

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Väkivaltakuvauksen hallussapito

17 luku Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

17 a §. *Väkivaltakuvauksen hallussapito.* Rikoslain 17 lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi väkivaltakuvauksen hallussapitoa koskeva 17 a §. Väkivaltakuvauksen hallussapidosta olisi kysymys silloin, kun raakaa väkivaltaa esittävää kuvaa tai kuvatallennetta pidetään hallussa. Säännöksen tarkoituksena on suojata yleistä järjestystä ja turvallisuutta, lasten häiriötöntä kehitystä ja lasten oikeuksia sekä toissijaisesti henkeä ja terveyttä ja eläinten hyvinvointia.

Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan hallussapidon kriminalisointia on pidettävä poikkeuksellisenä (esim. PeVL 23/1997 vp). Kriminalisoinnin tulee olla oikeasuhtainen ja perus- ja ihmisoikeuksien kanssa yhteensopiva. Näistä syistä säännöksen soveltamisala tulee rajata koskemaan vain kaikkein moitittavimpia ja vahingollisimpia tekoja. Myös EIT:n ratkaisukäytännön mukaisesti sananvapauteen puuttumisen on oltava välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa, eli puuttumiseen on oltava painava yhteiskunnallinen tarve, puuttumisen on oltava oikeasuhtainen sillä tavoiteltuun päämäärään nähden ja puuttumiselle on esitettävä riittävät perustelut.

Rangaistavalle väkivaltakuvauksen hallussapidolle on annettava sellainen merkityssisältö, ettei sillä rajoiteta kansanvaltaisessa yhteiskunnassa ja oikeusvaltiossa keskeisen sananvapauden ydinaluetta ja oikeutta vastaanottaa tietoa sen osana. Säännöksen tavoitteena on säätää rangaistavaksi ennen kaikkea sellainen raaka väkivaltaa esittävän kuvan tai kuvatallenteen hallussapito, jota ei voida pitää hyväksyttävänä ja johon voi liittyä riski kuvan tai kuvatallenteen käyttämisestä muuhun rikolliseen tarkoitukseen tai väkivallan ihannoimiseen ja jolla on raaistava vaikutus.

I momentti. Jotta teko olisi rangaistava, on pidettävä hallussa kuvaa tai kuvatallennetta, jossa esitetään raaka väkivaltaa. Kuvalla tai kuvatallenteella tarkoitetaan sekä yksittäisiä kuvia että videoita ja muuta liikkuvaa kuvaa. Ehdotettu väkivaltakuvauksen hallussapitorikos kattaisi sellaiset kuvat ja kuvatallenteet, joissa esitettävä raaka väkivalta on valo- tai videokuvaamalla tai muulla vastaavalla tekniikalla tallennettu todellisesta väkivaltatilanteesta. Lisäksi ehdotetun säännöksen kuvan ja kuvatallenteen käsite kattaisi sellaiset kokonaan tai osittain teknisesti valmistetut kuvat, joista ei voida varmuudella todeta, esittävätkö ne todellista väkivaltatilannetta vai onko väkivaltakuvaus luotu teknologian avulla ilman ihmiseen tai eläimeen tosiasiaa kohdistettua väkivaltaa. Piirrookset, maalaukset, animaatiot ja muut vastaavat esitysmuodot eivät siten lähtökohtaisesti kuuluisi säännöksen soveltamisalaan edes silloin, kun niissä on kuvattu todellista väkivaltatilannetta. Ne voivat olla säännöksessä tarkoitettuja väkivaltakuvauksia vain, jos niitä ei voida varmuudella erottaa esimerkiksi valokuvaamalla tuotetuista kuvista tai videoista.

Väkivaltakuvauksen levittämistä koskevan rikoslain 17 luvun 17 §:n soveltamisalaan kuuluvat lähtökohtaisesti vain sellaiset väkivaltakuvaukset, joissa raakuuden vaikutelma on niin realistinen, että katsoja voi mieltää tapahtumat mahdollisiksi todellisessa elämässä. (HE 6/1997 vp, s. 143) Vastaavalla tavalla nyt ehdotettu uusi väkivaltakuvauksen hallussapitoa koskeva säännös koskee todellista väkivaltaa esittävien kuvien ja kuvatallenteiden ohella sellaisia kuvia ja tallenteita, jotka ovat niin realistia, että ne voi mieltää todellisiksi.

Raa'an väkivallan esittämisen käsite vastaisi rikoslain 17 luvun 17 §:n määritelmää ja soveltamisalaa, ja väkivallan raakuutta ja esittämistapaa arvioidaan vastaavalla tavalla kokonaisuutena.

Säännös kattaisi vain raa'an väkivallan esittämisen. Esimerkiksi sen kaltainen väkivalta tai väkivallan esittämistapa, jota uutisissa, elokuvissa ja muissa kuvaohjelmissa tyypillisesti esitetään, ei olisi säännöksessä tarkoitettua raa'an väkivallan esittämistä. Lähtökohtaisesti myöskään toisen vahingoittaminen ja tilanteen kuvaaminen tai esittäminen yleisesti hyväksytyjen urheilulajien tai -tapahtumien yhteydessä ja niiden sääntöjen rajoissa ei ole säännöksessä tarkoitettua raa'an väkivallan esittämistä.

Kuvassa esiintyvän väkivallan kohteen mahdolliselle suostumukselle ei voitaisi antaa merkitystä arvioitaessa hallussapitorikoksen tunnusmerkistön täyttymistä.

Myös eläimiin kohdistuva väkivallan esittäminen voisi kuulua säännöksen soveltamisalaan. Raa'an väkivallan esittämisenä voitaisiin pitää erityisesti sitä, jos eläimeen tai ihmiseen kohdistuvan raa'an väkivallan itsetarkoituksena on ollut kärsimyksen aiheuttaminen tai raa'an väkivallan esittäminen tai kuvaaminen. Esimerkkeinä raaoista väkivaltakuvauksista rikoslain 17 luvun 17 §:n esitöissä on mainittu sadistiset pahoinpitelyt, kiduttaminen ja silpominen. Väkivaltakuvauksen raakuutta arvioitaessa tulee huomioida kokonaisuus eli sekä esitettävä väkivalta itsessään että väkivallan esittämistapa. Raakuuteen vaikuttavia seikkoja ovat esimerkiksi raa'an väkivallan esittämisen tarpeeton yksityiskohtaisuus, väkivaltakohtausten pitkittäminen ja toistaminen. (HE 6/1997 vp, s. 143) Arvioinnissa voitaisiin huomioida väkivallan raakuuden ohella myös väkivallan tekijän ja kohteen asema sekä kohteen puolustuskyvyttömyys. Edelleen esittämistapaa arvioitaessa voitaisiin huomioida kuvan tai kuvatallenteen laatu, jos se on olennaista raakuuden vaikutelman kannalta. Esimerkiksi hyvin epätarkan, vain osittain näkyvän tai kaukaa kuvatun väkivaltaa esittävän kuvan tai tallenteen ei voida välttämättä katsoa olevan ehdotetussa säännöksessä tarkoitettu raaka väkivaltakuvaus.

Säännös ei koskisi pääsyn hankkimista raakaa väkivaltaa esittävään kuvaan tai kuvatallenteeseen, vaan pelkästään tällaisen kuvan tai kuvatallenteen hallussapitoa. Soveltamisalan laajentaminen pääsyn hankkimiseen ei ole perusteltua huomioiden sananvapaus ja oikeus vastaanottaa tietoa. Rikos edellyttää siis sitä, että tekijällä on hallussaan esine, jossa kuva tai kuvatallenne on tai hän on ladannut kuvan tai kuvatallenteen sähköisesti hallussaan olevalle laitteelle tai käyttämänsä verkkopalvelun käyttäjätalille tai sovellukseen.

Pelkkä raakaa väkivaltaa esittävän kuvan tai kuvatallenteen katseleminen lataamatta sitä hallussaan olevalle laitteelle, käyttäjätalille tai muulle käytössään olevalle palvelulle, tilille tai alustalle, ei olisi rangaistavaa. Verkkoympäristössä ja sähköisessä muodossa olevan materiaalin suhteen ei ole vastaavaa fyysisen esineen hallussapitämiseen verrattavaa yksinkertaista kriteeriä, joka voisi olla edellytyksenä sähköisen kuvan tai kuvatallenteen hallussapidon täyttymiselle. Erilaisissa verkkoympäristöissä ja viestintämuodoissa voi olla erilaisia teknisiä ratkaisuja sisältöjen ja viestien olemassaolon, säilymisen ja katselemisen mahdollistamiseksi. Tulevaisuudessa tekniset ratkaisut voivat olla erilaisia kuin nykyään. Nykyään kuvatallenteen katsominen verkkoselaimella tai sovelluksessa tyypillisesti tallentaa kuvatallenteen kopion käyttäjän päätelaitteen välimuistiin. Koska pelkkä väkivaltakuvan tai -tallenteen katselu ei edelleenkään olisi rangaistavaa, ei rangaistavaa olisi siten myöskään yksin se, että päätelaitteelle olisi tallentunut esimerkiksi välimuistikopioita. Rangaistava hallussapito edellyttäisi, että henkilö suorittaa teknisiä toimenpiteitä tai järjestelyitä, joiden perusteella hän pääsee kuvamateriaaliin uudestaan käsiksi ja joiden perusteella se on hänen hallittavissaan. Henkilön toiminnan täytyy siis jollain tavalla ilmentää kuvan tai kuvatallenteen hallintatahtoa.

Rikos edellyttäisi tahallisuutta. Tekijän on tiedettävä hallussaan olevasta raakaa väkivaltaa esittävästä materiaalista ja sen luonteesta. Tahtomatta vastaanotetut kuvat ja kuvatallenteet tulee hävittää.

Rangaistavuus edellyttäisi myös sitä, että hallussapito on oikeudetonta. Raa'an väkivaltakuvauksen hallussapito olisi oikeutettua rikosasian selvittämiseksi ja itse kuvatun, vahingossa saadun tai löydetyn materiaalin ilmoittamiseksi tai toimittamiseksi viranomaisille. Lisäksi hallussapito voisi olla oikeutettua esimerkiksi silloin, kun se perustuu lakiin tai on tarpeen tieteellistä tutkimusta varten tai opetustarkoitukseen.

Säännös koskisi myös sellaisen väkivaltakuvauksen hallussapitoa, joka on hankittu ennen uuden lain voimaantuloa. Jos hallussapito on oikeudetonta, materiaali on hävitettävä lain voimaantuloon mennessä.

2 momentti. Ehdotetun pykälän 2 momentissa säädettäisiin rajoituksista säännöksen soveltamisalaan. 2 momentin mukaan väkivaltakuvauksen hallussapitona ei pidettäisi ensinnäkään sellaisen kuvan tai kuvatallenteen hallussapitoa, jota on kuvan tai kuvatallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen tai ilmeisen taiteellisen arvon vuoksi pidettävä hyväksyttävänä. Toiseksi väkivaltakuvauksen hallussapitona ei pidettäisi kuvan tai kuvatallenteen hallussapitoa, jos tarkoituksena on käyttää kuvaa tai kuvatallennetta todistelutarkoitukseen tai yleiseltä kannalta merkittävään käyttötarkoitukseen. Kaksi ensimmäistä rajoitusperustetta koskevat kuvan tai kuvatallenteen sisältöä ja jälkimmäiset kaksi perustetta hallussapitoteon tarkoitusta. Lisäksi teko voisi olla hyväksyttävä muun 2 momentissa tarkoitettuun syyhyn rinnastettavan syyn perusteella.

Soveltamisalaa rajoittavien perusteiden tarkoituksena on ottaa huomioon sananvapaus, erityisesti jokaiselle kuuluva oikeus vastaanottaa tietoa, sekä taiteen vapaus. Momentin soveltaminen edellyttää punnintaa ja tapauskohtaista harkintaa, eikä momentissa ole lueteltu rajoitusperusteita tyhjentävästi, vaan se mahdollistaa myös muun hyväksyttävän syyn huomioimisen. Laillisuusperiaatteen tarkkarajaisuusvaatimus edellyttää rikosoikeudellisten säännösten olevan täsmällisiä ja tarkkarajaisia niin, että kuka tahansa voi sanamuodon perusteella ennakoida teon rangaistavuuden. Koska laajempi harkinnanvaraisuus kohdistuu kuitenkin säännöksessä rangaistusvastuuta rajoittaviin seikkoihin, laillisuusperiaatteen tarkkarajaisuusvaatimus ei aseta estettä ehdotetulle sääntelytavalle.

Vastaavasti kuin väkivaltakuvauksen levittämistä koskevassa rikoslain 17 luvun 17 §:ssä, ehdotetun säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät sellaiset raakaa väkivaltaa esittävät kuvat ja kuvatallenteet, jotka palvelevat tiedonvälitystä. Tällaisia ovat erityisesti uutis- ja dokumenttiohjelmissa esitetty väkivalta, joka liittyy esimerkiksi sotatapahtumiin, yhteiskunnallisiin levottomuuksiin tai julmien rangaistusten täytäntöönpanoon (HE 6/1997 vp, s. 144). Kuitenkin myös muulla tavoin kuin osana uutis- tai dokumenttiohjelmiä levitetyt tai jaetut kuvatallenteet saattavat kuulua rajoituksen soveltamisalaan, jos kuvasta tai kuvatallenteesta käy ilmi se, että se on tarkoitettu ennen kaikkea tiedon välittämiseen. Kuvasta tai kuvatallenteesta on voitu esimerkiksi poistaa, sumentaa tai peittää kaikkein raaimmat yksityiskohdat tai osat, jotka eivät ole tarpeen väkivallan osoittamiseksi.

Lisäksi raakana pidettävää väkivaltaa saatetaan esittää osana taiteellisesti merkittävää teosta. Perustuslain 16 §:n 3 momentissa säädetyin taiteen vapauden turvaamiseksi hyväksyttävänä pidettävä raakan väkivallan esittäminen taiteessa ei kuulu rikossäännöksen soveltamisalaan.

Kuvan tai kuvatallenteen sisällöstä johtuvien hyväksyttävien syiden ohella hallussapito voi olla hyväksyttävää teon tarkoituksen perusteella. Teon tarkoitukseen sidottu rajoitus on tarpeen, koska yksin kuvan tai kuvatallenteen sisällön perusteella ei ole aina mahdollista arvioida hallussapidon hyväksyttävyyttä. Hallussapitoa voidaan pitää hyväksyttävänä ensinnäkin silloin, kun raakaa väkivaltaa esittäviä kuvia ja kuvatallenteita pidetään hallussa todistelutarkoitusta varten. Lähtökohtaisesti rikosten todistamista varten hallussapidetyt kuvat ja kuvatallenteet tulisi luovuttaa viranomaisille kohtuullisen ajan kuluessa. Tällaista lyhytaikaista hallussapitoa on pidettävä 1 momentin perusteella oikeutettuna. On kuitenkin tilanteita, joissa ei ole rikoksen tutkimista varten toimivaltaista viranomaista tai esimerkiksi sotatilanteen tai poliittisesti epävakaa tilanteen vuoksi kuvia tai kuvatallenteita ei voida luovuttaa viranomaisille ilman vaaraa niiden menettämisestä tai ilman itselle tai muille aiheutuvaa vaaraa seuraamuksista. Tällaisissa tilanteissa on tärkeää, että materiaalin hallussapito on sallittua, jotta esimerkiksi mahdollista tulevaa sotarikosoikeudenkäyntiä tai muuta tekojen todistamismahdollisuutta varten säilytetäisiin todistusaineistoa teoista.

Poliittisesti merkityksellistä voi olla joko vallankäyttäjien toteuttamaa tai mahdollistamaa väkivaltaa kuvaavien kuvien ja kuvatallenteiden hallussapito riippumatta kuvatun väkivallan tekopaikasta tai -ajankohdasta. Samoin sotarikoksia tai henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia ja muita ihmisoikeusloukkauksia selvittävä tutkivan journalismin tekeminen voi olla säännöksessä tarkoitettu yleiseltä kannalta merkittävä tarkoitus pitää hallussa raakaa väkivaltaa esittäviä kuvia ja kuvatallenteita.

Perustellusti tutkimus- ja opetustarkoituksiin tai taiteen tekemistä varten hankitun materiaalin hallussapito samoin kuin vakiintuneessa ja yleisesti hyväksytyssä järjestötoiminnassa haltuun saatu materiaali rikosten paljastamista varten voitaisiin huomioida hyväksyttävänä tarkoituksena, jollei näissä tarkoituksissa hallussapidettyä materiaalia katsottaisi oikeutetuksi tai sallituksi tallenteiden sisällön perusteella.

Säännöksessä ei ole mahdollista luetella tyhjentävästi niitä tallenteiden sisältöön tai hallussapidon tarkoitukseen liittyviä seikkoja, jotka tulee huomioida arvioitaessa hallussapidon rangaistavuutta ja hyväksyttävyyttä. Perustuslakivaliokunta on pitänyt hallussapitokriminalisointeja poikkeuksellisinä (esim. PeVL 23/1997 vp). Lisäksi koska väkivaltakuvauksen hallussapitorikos koskee sananvapauteen kuuluvaa oikeutta vastaanottaa tietoa ja raakaa väkivaltaa sisältävän materiaalin hallussapito voi olla tarpeen demokraattisen oikeusvaltion puolustamiseksi, rangaistavuuden ala on rajattava niin, että olosuhteet huomioiden vain hyväksyttävyyden rajan ylittävä hallussapito voi olla rangaistavaa. Muita hyväksyttäviä syitä arvioitaessa voitaisiin huomioida esimerkiksi se, miten ja mistä kuva tai kuvatallenne on saatu ja kuinka pitkään ja mitä tarkoitusta varten sitä on pidetty hallussa.

Säännöksen soveltamisalaan kuuluvat myös elokuvat, joissa esitetään todelliselta vaikuttavaa raakaa väkivaltaa ja joita levitetään ammattimaisesti myyntiin tai vuokrattavaksi. Koska Suomessa ei ole ennakkotarkastusta, toimijoilla, jotka levittävät elokuvia, on oltava oikeus kohtuullisen ajan kuluessa selvittää hallussaan olevan materiaalin sisältö ja hävittää sellaiset kuvat tai kuvatallenteet tai niiden osat, joiden hallussapito on rangaistavaa. Olosuhteita on arvioitava yhdessä ja kokonaisuutena muiden rangaistavuuden kannalta merkityksellisten seikkojen kanssa.

Lähtökohtaisesti tekijän yksityisiä intressejä tai hallussapitoa pelkästään omiin tarkoituksiin ilman yleisempää merkitystä ei tulisi pitää hyväksyttävänä. Rangaistavuuden alaan kuuluva teko olisi ainakin silloin, kun materiaalia pidetään hallussa hyötymistarkoituksessa esimerkiksi niin, että kuvaa tai kuvatallennetta on tarkoitus käyttää vaihdon välineenä rikoslain 20 luvun 19 §:ssä tarkoitettuja lasta seksuaalisesti esittävien kuvien saamiseksi tai muiden houkuttelemiseksi hankkimaan lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia. Edelleen teon rangaistavuutta puoltavina seikkoina olisi otettava huomioon materiaalin jakamiseen liittyvien rikosten tekemistarkoituksen ohella kuvien ja kuvatallenteiden hallussapito väkivallan ihannoimiseksi tai muiden rikosten tekemistä varten.

Rangaistukseksi väkivaltakuvauksen hallussapidosta voitaisiin tuomita sakkoa.

7.2 Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito ja oikeushenkilön rangaistusvastuu

20 luku Seksuaalirikoksista

21 a §. *Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito.* Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta säädetäisiin törkeä tekemuoto lisäämällä rikoslain 20 lukuun uusi 21 a §.

1 momentti. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon ankaroittamisperusteet liittyisivät lapsen erityisen nuoreen ikään, lapseen kohdistuvaan vakavaan väkivaltaan ja erityisen nöyryyttävään kohteluun, rikoksen suunnitelmallisuuteen ja teon tekemiseen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Säännöksen soveltaminen edellyttäisi lisäksi, että rikos on kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Ankaroittamisperusteet vastaisivat asiallisesti törkeän lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisen ankaroittamisperusteita (HE 13/2022 vp, s. 133; HE 34/2004 vp, s. 79–82).

1 kohta. Ensimmäinen ankaroittamisperuste olisi kuvassa esiintyvän lapsen erityisen nuori ikä. Vastaavasti kuin törkeässä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämistä koskevassa kvalifointiperusteessa tarkkaa ikärajaa ei asetettaisi, vaan arviointi vastaisi törkeän levittämisrikoksen saman sisältöisen kvalifointiperusteiden arviointia. Perusteen on tarkoitus soveltaa lapsen iän perusteella moitittavimpiin lasta esittäviin kuviin. Sen vuoksi ikää tulisi arvioida pikemmin suhteessa siihen, minkä ikäisiä lapsia seksuaalisissa kuvissa yleensä esitetään, kuin suhteessa 18 vuoden ikärajaan. Peruste soveltuisi kuviin, joissa esitetty lapsi on aivan poikkeuksellisen nuori.

2 kohta. Toinen ankaroittamisperuste olisi, että kuvassa esitetään myös lapseen kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi. Myös tätä ankaroittamisperustetta sovellettaisiin asiallisesti samalla tavalla kuin törkeän lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisen vastaavaa ankaroittamisperustetta. Vakavaa väkivaltaa olisivat teot, jotka todellisuudessa toteutettuina täyttäisivät vähintään pahoinpitelyn tai raiskauksen tunnusmerkistön. Ankaroittamisperusteen soveltaminen ei edellyttäisi sen osoittamista, että tällainen vakavaa väkivaltaa sisältävä rikos olisi todellisuudessa tapahtunut. Merkitystä olisi pikemminkin realistisella vaikutelmalla siitä, että kuvassa esiintyvään lapseen kohdistetaan tällaista vakavaa väkivaltaa. Lapsen erityisen nöyryyttävä kohtelu käsittäisi ainakin kuvat, joissa esitetään lapsen ja eläimen sekaantumista.

3 kohta. Kolmantena ankaroittamisperusteena olisi teon erityinen suunnitelmallisuus. Hallussapidon erityistä suunnitelmallisuutta voisi osoittaa esimerkiksi se, että kuvia on kerätty huomattavan pitkän ajan kuluessa erityisen suuri määrä. Huomattavan pitkää ajanjaksoa tai erityisen suurta määrää ei laissa määriteltäisi. Huomattavan pitkä aika voisi kuitenkin tarkoittaa useita tai jopa kymmeniä vuosia, ja erityisen suuri määrä vähintään useita satoja kuvia. Merkitystä olisi sillä kokonaisvaikutelmalla, joka teon suunnitelmallisuudesta aiheutuisi. Erityinen suunnitelmallisuus voisi ilmetä myös niin, että kuvia on käytetty tai yritetty käyttää uusien kuvien saamiseksi muilta. Lisäksi erityiseen suunnitelmallisuuteen voisi viitata se, että kuvien hankkimista ja säilyttämistä varten on käytetty erilaisia salausohjelmia ja kuvien hankkimista varten on vierailtu säännöllisesti ja pitkän ajan kuluessa erilaisissa kuvien levittämistä varten perustetuissa suljetuissa ryhmissä tai yleisöltä suljetuilla verkkosivuilla.

4 kohta. Neljäs peruste, jonka nojalla tekoa voitaisiin pitää törkeänä, on, että teko olisi tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Myös tämä peruste vastaisi sisällöllisesti törkeän lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämisen vastaavaa, neljättä ankaroittamisperustetta. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevan rikoslain 17 luvun 1 a §:n 3 momentin mukaan säännöstä ei sovelleta, jos teosta säädetään muualla laissa yhtä ankara tai ankarampi rangaistus. Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta tuomittava enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, joten säännös olisi toissijainen törkeää lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskevaan säännökseen nähden. Kohtaa olisi sovellettava riippumatta siitä, onko teko muuten erityisen suunnitelmallinen. Riittäisi, että teko on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa.

Toisaalta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito voi tapahtua suunnitelmallisesti ilman, että se tehdään osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa.

Törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta tuomittaisiin vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta.

Vastaavasti kuin väkivaltakuvauksen hallussapidossa tai perusmuotoisessa lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidossa, tarkoitus ei ole säätää rangaistavaksi sellaista vakiintunutta ja yleisesti hyväksyttyä järjestötoimintaa, jossa lasta seksuaalisesti esittäviin kuviin hankitaan pääsy yksinomaan rikosten paljastamista ja välitöntä rikosilmoituksen tekemistä varten (HE 13/2022 vp, s. 133).

Lainkonkurrenssiin liittyviä kysymyksiä arvioidaan pitkälti tunnusmerkkien suojeluobjektien kautta. Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta on todettu rikoslain 20 luvun kokonaisuudistuksen yhteydessä, että tilanteissa, joissa tekijä syyllistyy lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen tai esimerkiksi seksuaaliseen kajoamiseen lapseen ottamalla tästä seksuaalisen kuvan, täytyisi pääsääntöisesti myös kuvan hallussapitoa koskeva tunnusmerkkistö 21 §:n nojalla. Tekijä olisi näissä tapauksissa tuomittava vain vakavammasta rikoksesta. (HE 13/2022 vp, s. 133) Tämä koskisi myös nyt ehdotettua törkeää lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa.

Tilanteessa, jossa tekijä syyllistyy törkeään lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoon kuvassa esitettävän raavan väkivallan perusteella, täytyisi yleensä myös väkivaltakuvauksen hallussapito. Tekijä olisi näissä tilanteissa tuomittava vain törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta, koska kyse on ankarammin rangaistavasta kvalifioidusta tekemuodosta.

25 §. Oikeushenkilön rangaistusvastuu. Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevaan 25 pykälään lisättäisiin ehdotettu uusi törkeää lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa koskeva 21 a §, jotta oikeushenkilön rangaistusvastuu kattaisi hallussapidon perustunnusmerkkien ohella myös törkeän tekemuodon.

8 Voimaantulo

Ehdotetaan, että laki tulee voimaan 1.1.2026.

9 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Esityksen kannalta keskeiset perusoikeudet

Ehdotetut muutokset liittyvät lapsen oikeuksiin, velvollisuuteen suojella lapsia ja turvata lasten häiriötön kehitys sekä sananvapauteen. Näistä oikeuksista ja velvollisuuksista on perustuslain lisäksi säädetty useissa kansainvälisissä ja eurooppalaisissa Suomea velvoittavissa sääntelyinstrumenteissa. Niiden sisältöä ja niitä koskevaa ratkaisukäytäntöä on tarkasteltu edellä jaksossa 2.4.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Perustuslain 12 §:ssä turvataan sananvapaus ja kielletään ennakolta estämästä tietojen, viestien ja mielipiteiden ilmaiseminen, julkistaminen ja vastaanottaminen. Euroopan

ihmisoikeussopimuksen 10 artikla on sisällöltään perustuslain 12 §:ää vastaava. Sananvapauden keskeisenä tarkoituksena on taata kansanvaltaisen yhteiskunnan edellytyksenä oleva vapaa mielipiteenmuodostus, avoin julkinen keskustelu, joukkotiedotuksen vapaa kehitys ja moniarvoisuus sekä mahdollisuus vallankäytön julkiseen kritiikkiin (HE 309/1993 vp, PeVL 26/2002 vp, s. 2). Sananvapaudella on siten korostunut merkitys yhteiskunnallisessa ja poliittisessa keskustelussa sekä tieteessä ja taiteessa (esim. HE 317/2010 vp, s. 42).

Ydinajatukseltaan sananvapautta on perinteisesti pidetty ennen muuta poliittisena perusoikeutena (HE 309/1993 vp, PeVL 26/2002 vp, s. 2, PeVL 19/1998 vp, s. 5). Sananvapaus ei sen ydinajatuksista huolimatta rajoitu vain poliittisiin ilmaisuihin, vaan sen piiriin luetaan muunkin tyyppiset ilmaisut. Sananvapauden perustuslainsuojan piiriin kuuluvat tiedot, mielipiteet ja muut viestit niiden sisällöstä riippumatta (HE 309/1993 vp). Sananvapautta ei ole sidottu mihinkään viestinnän muotoon, esimerkiksi painettuun sanaan, vaan sananvapaus turvaa viestintää riippumatta viestin ilmaisemiseen tai julkistamiseen käytettävästä menetelmästä (HE 309/1993 vp).

Perustuslain 12 §:n 1 momentin mukaan lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia. Nimenomaisen poikkeamismahdollisuuden säätämisen tarkoituksena on ollut ennen kaikkea mahdollistaa kuvaohjelmien ennakkotarkastus ja poikkeamismahdollisuus koskee erityisesti raastavia väkivaltakuvauksia (HE 309/1993 vp, s. 57).

Sekä perustuslaki että Euroopan ihmisoikeussopimus sallivat sananvapauden käytön jälkikäteisen valvonnan rikos- ja vahingonkorvauslainsäädännön keinoin. Sananvapauden asema perusoikeutena rajoittaa kuitenkin mahdollisuuksia puuttua jälkikäteenkään sen käyttöön. Perusoikeuden ytimen koskemattomuuden ohella näihin rajoituksiin sisältyvät yleiset vaatimukset lailla säätämisestä, sääntelyn hyväksyttävyydestä, täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta sekä julkisen vallan toimenpiteiden oikeasuhtaisuudesta sananvapauden käyttöön puuttuttaessa (PeVL 19/2008 vp, s. 4, PeVM 14/2002 vp, s. 4, PeVL 60/2001 vp, s. 2—3, PeVM 25/1994 vp, s. 5). Esimerkiksi pitkälle menevät tai väljät sananvapauden käytön kriminalisoinnit voivat olla sananvapaussäännöksen kannalta ongelmallisia (HE 309/1993 vp, PeVL 13/2004 vp, s. 2, PeVL 26/2002 vp, s. 2—4, PeVL 37/1998 vp, s. 3, PeVL 23/1997).

Perustuslakivaliokunta on käytännössään pitänyt pelkkään hallussapitoon liittyviä kriminalisointeja poikkeuksellisinä ja katsonut, että hallussapidon kriminalisoinnit edellyttävät painavia perusteita ja niiden on oltava oikeasuhtaisia (esim. PeVL 23/1997 vp s. 4 sekä PeVL 26/2004 vp s. 4 ja PeVL 5/2009 vp s. 3). Tämä koskee myös rikosoikeudelliseen seuraamusjärjestelmään tehtäviä muutoksia ja törkeän tekemuodon säätämistä. Muutoksille on esitettävä painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste (PeVL 9/2016 vp, s. 4).

Lisäksi valiokunta on todennut suhteellisuusvaatimuksen edellyttävän sen arvioimista, onko kriminalisointi välttämätön sen taustalla olevan oikeushyvän suojaamiseksi. Tältä osin tulee arvioida, onko vastaava tavoite saavutettavissa muulla perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla tavalla kuin kriminalisoinnilla. Myös rangaistusseuraamuksen ankaruus on yhteydessä suhteellisuusvaatimukseen (PeVL 23/1997 vp, s. 2).

Ehdotus törkeästä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta

Alun perin sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapitoa koskevaa kriminalisointia käsitellessään perustuslakivaliokunta totesi, että hallussapidon kriminalisointi

on poikkeuksellista. Valiokunta kuitenkin huomautti, että taustalla oleva suojeleuintressi, lasten suojeleminen seksuaaliselta väärinkäytöltä, on niin painava, että pelkän hallussapidon kriminalisoinnille on sananvapauden kannalta riittävät perusteet. Tätä korostaa se, että kysymyksessä on kuvallinen materiaali, joka on saattanut syntyä lasta seksuaalisesti hyväksi käyttämällä. (PeVL 23/1997 vp, s. 4, PeVL 13/2004 vp, s. 2)

Törkeän tekemuodon säätäminen lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidolle on perusteltua ensinnäkin lasten suojelemisen tarpeen painavuuden perusteella. Törkeä tekemuoto koskisi kaikkein moitittavimpia tekoja ja materiaalia, jonka valmistamisessa lapset ovat joutuneet vakavan seksuaaliväkivallan kohteeksi. Suojeleuintressiä voidaan siten pitää erityisen painavana.

Ehdotuksen tarpeellisuutta perustelee lisäksi se, että tutkimusten mukaan lapsiin kohdistuva seksuaaliväkivalta on ylipäänsä lisääntynyt ja seksuaaliväkivallan yhteydessä on raportoitu aiempaa useammin tapahtuneen pakottamista ja fyysistä väkivaltaa. Ehdotetulla muutoksella ilmaistaan selkeämmin rikosten moitittavuus ja vakavuus.

Ehdotus väkivaltakuvauksen hallussapidon säätämisestä rangaistavaksi

Väkivaltakuvauksen hallussapidon kriminalisoinnilla suojataan yleistä järjestystä ja moraalialia sekä välillisesti eläinten ja ihmisten henkeä ja terveyttä. Lisäksi kriminalisoinnin tarkoituksena on suojata lasten häiriötöntä kehitystä niin, etteivät lapset joutuisi näkemään kehitykselleen haitallista raakaa väkivaltaa.

Mahdollisuus sananvapauden ennakkolliseen rajoittamiseen lasten suojelemiseksi koskee lähinnä raaistavia väkivaltakuvauksia. Lisäksi jälkikäteisvalvonta muun muassa rikoslain keinoin on mahdollista perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten rajoissa. (HE 309/1993 vp, s. 57) Perustuslakivaliokunnan kannan mukaan ennakkovalvonnan ohella jälkivalvonnan keinojen käyttäminen on tarpeellista lasten suojelemiseksi (PeVL 14/2000 vp, s. 21).

Perustuslain 12 §:n 1 momentissa sallittu mahdollisuus säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia on pidetty osoituksena siitä, että intressiä suojella lapsia erityisesti raaistavalta väkivallalta voidaan pitää sananvapauden hyväksyttävänä rajoitusperusteena. Perustuslakivaliokunta kuitenkin totesi väkivaltakuvauksen levittämiserikosta (RL 17:17) säädettäessä, että suhteellisuusvaatimukseen nähden on olennaista, että rangaistussäännös kohdentuu väkivaltakuvausten kaupan pitämiseen ja levittämiseen. (PeVL 23/1997 vp, s. 4)

Rikosoikeudellisen ultima ratio -periaatteen mukaan yhteiskunnallisiin ongelmiin voidaan puuttua kriminalisoinneilla vain, jos muut yhtä tai lähes yhtä tehokkaat ja perusoikeuksiin vähemmän kajoavat keinot eivät ole riittäviä ongelmaan puuttumiseksi. Muita tehokkaita ja kriminalisoinnille vaihtoehtoisia keinoja yhtäältä suojella lapsia raa'an väkivallan näkemiseltä ja toisaalta estää käyttämästä raakaa väkivaltaa esittävää materiaalia esimerkiksi väkivallan ihannoimistarkoitukseen tai vaihdon välineenä voisivat olla esimerkiksi palveluntarjoajien tehokkaat toimet tällaisen materiaalin poistamiseksi verkosta. Verkkoalustojen ja muiden verkon välityspalvelujentarjoajien huolellisuusvelvollisuuksista laittomaan sisältöön puuttumiseksi säädetään EU:n digipalveluasetuksessa 2022/2065. Palveluntarjoajien on muun muassa mahdollistettava se, että kuka tahansa voi ilmoittaa niille palveluun tallennetusta laittomasta sisällöstä ja palveluntarjoajien on käsiteltävä nämä ilmoitukset. Verkkopalveluissa ja erilaisissa sosiaalisen median sovelluksissa levitetään kuitenkin niin valtavia määriä erilaista kuvamateriaalia, että palveluntarjoajilla ei ole käytännössä mahdollisuutta poistaa kaikkea

laitontakaan materiaalia. Toisaalta pimeässä verkossa tapahtuvaan kuvien ja tallenteiden levittämiseen on hyvin vaikea puuttua. Jonkinlainen raainta väkivaltaa koskeva ennakkotarkastusmenettely voisi myös olla mahdollinen, mutta silläkään ei käytännössä voitaisi puuttua verkossa ja sosiaalisessa mediassa laajasti leviäviin yksittäisiin kuviin ja tallenteisiin. Lisäksi myös ennakkotarkastusmenettelyyn liittyy sananvapauden rajoittamisen haasteita. Hallitusohjelmaan perustuvan lakiehdotuksen tavoitetta ei siten voida saavuttaa muulla tavalla kuin kriminalisoinnilla.

Väkivaltakuvauksen hallussapidon rangaistavuuden rajoittaminen vain välttämättömyyteen liittyy olennaisesti myös täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimukseen. Perustuslakivaliokunta on todennut, että sananvapauden turvaamiseksi kriminalisointi tulee kohdistaa riittävän täsmällisenä vain sellaisiin tekoihin, joiden kriminalisointi on suojeltavan intressin kannalta välttämätöntä (PeVL 26/2002 vp, s. 3).

Suhteellisuusvaatimus ja hallussapitokriminalisointien poikkeuksellisuus on huomioitu ehdotetussa väkivaltakuvauksen hallussapitokriminalisoinnissa rajaamalla rangaistavan käyttäytymisen ala vain moitittavimpiin tekoihin ja varmistamalla, että väkivaltakuvauksen hallussapito on edelleen sallittua tilanteissa, joissa hallussapitoa voidaan joko materiaalin sisällön tai hallussapidon tarkoituksen perusteella pitää hyväksyttävänä. Lisäksi säännöstä sovelletaan vain kaikkein raaimpiin väkivaltakuvauksiin.

Perustuslain 16 §:n 3 momentin mukaan tieteiden, taiteiden ja ylimmän opetuksen vapaus on turvattu, ja myös näiden vapauksien rajoittamista tulee tarkastella perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta. Ehdotetulla väkivaltakuvauksen hallussapidon kriminalisoinnilla ei kuitenkaan rajoiteta näiden vapauksien käyttämistä, vaan hallussapito tieteiden, taiteiden ja opetuksen tarkoituksia varten on rajattu säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksikössä.

Hallitus pitää kuitenkin suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi lausunnon ainakin siitä, voidaanko ehdotuksia pitää esitetyllä tavalla välttämättöminä ja oikeasuhtaisina sananvapauden käyttöön puuttuttaessa ja hallussapitokriminalisointien poikkeuksellisuus huomioiden, sekä siitä, ovatko ehdotukset laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla riittävän täsmällisiä ja tarkkarajaisia.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

rikoslain 17 ja 20 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
*muutetaan rikoslain (39/1889) 20 luvun 25 §, sellaisena kuin se on laissa 723/2022, ja
lisätään rikoslain 17 lukuun uusi 17 a § ja 20 lukuun uusi 21 a § seuraavasti:*

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

17 a §

Väkivaltakuvauksen hallussapito

Joka oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa tai kuvatallennetta, jossa esitetään raakaa väkivaltaa, on tuomittava *väkivaltakuvauksen hallussapidosta* sakkoon.

Väkivaltakuvauksen hallussapitona ei pidetä sellaista kuvan tai kuvatallenteen hallussapitoa, jota on kuvan tai kuvatallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen, ilmeisen taiteellisen arvon, todistelutarkoitukseen käyttämisen, yleiseltä kannalta merkittävän käyttötarkoituksen tai muun näihin rinnastettavan syyn vuoksi pidettävä hyväksyttävänä.

20 luku

Seksuaalirikoksista

21 a §

Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito

Jos lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidossa

- 1) lapsi on erityisen nuori,
 - 2) kuvassa esitetään myös lapsen kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi,
 - 3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai
 - 4) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa
- ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

25 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Paritukseen, törkeään paritukseen, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen, törkeään lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan

hallussapitoon ja törkeään lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoon sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Sama koskee lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin, jossa ehdotetaan tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa tarkoituksena valmistaa kuvia tai kuvataallenteita, joissa seksuaalisesti esitetään lasta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

Helsingissä 5.6.2025

Pääministeri

Petteri Orpo

Oikeusministeri Leena Meri

Laki

rikoslain 17 ja 20 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 20 luvun 25 §, sellaisena kuin se on laissa 723/2022, ja
lisätään rikoslain 17 lukuun uusi 17 a § ja 20 lukuun uusi 21 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

(uusi)

17 luku

Rikoksista yleistä järjestystä vastaan

17 a §

Väkivaltakuvauksen hallussapito

Joka oikeudettomasti pitää hallussaan kuvaa tai kuvatallennetta, jossa esitetään raakaa väkivaltaa, on tuomittava *väkivaltakuvauksen hallussapidosta* sakkoon.

Väkivaltakuvauksen hallussapitona ei pidetä sellaista kuvan tai kuvatallenteen hallussapitoa, jota on kuvan tai kuvatallenteen tiedonvälitystä palvelevan luonteen, ilmeisen taiteellisen arvon, todistelutarkoitukseen käyttämisen, yleiseltä kannalta merkittävän käyttötarkoituksen tai muun näihin rinnastettavan syyn vuoksi pidettävä hyväksyttävänä.

20 luku

Seksuaalirikoksista

(uusi)

20 luku

Seksuaalirikoksista

21 a §

Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito

Jos lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidossa

1) lapsi on erityisen nuori,

2) kuvassa esitetään myös lapsen kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa tai lapsen kohtelua erityisen nöyryyttävästi,

3) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai

4) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidosta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

25 §

25 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Paritukseen, törkeään paritukseen, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen, törkeään lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen ja lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoon sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Sama koskee lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin, jossa ehdotetaan tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa tarkoituksena valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa seksuaalisesti esitetään lasta.

Paritukseen, törkeään paritukseen, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen, törkeään lasta seksuaalisesti esittävän kuvan levittämiseen, lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoon *ja törkeään lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoon* sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Sama koskee lapsen houkuttelemista seksuaalisiin tarkoituksiin, jossa ehdotetaan tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa tarkoituksena valmistaa kuvia tai kuvatallenteita, joissa seksuaalisesti esitetään lasta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
